

RAPORT Z WIZYTACJI (ocena programowa)

dokonanej w dniach 28-29 maja 2014 r. na kierunku *turystyka i rekreacja* prowadzonym w ramach *obszaru nauk społecznych, przyrodniczych, nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* na poziomie studiów *pierwszego stopnia o profilu ogólnoakademickim i praktycznym* realizowanych w formie stacjonarnej i niestacjonarnej w Instytucie Turystyki i Rekreacji Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie

przez Zespół oceniający Polskiej Komisji Akredytacyjnej w składzie:
przewodniczący:

prof. dr hab. Wanda M. Gaczek, ekspert PKA

członkowie:

dr hab. Krzysztof Prusik, ekspert PKA

prof. dr hab. Łucja Tomaszewicz, ekspert PKA

mgr Wioleta Marszelewska, ekspert formalno-prawny PKA

Michał Paszyn, ekspert PKA, przedstawiciel Parlamentu Studenckiego RP

Krótką informacja o wizytacji

Ocena programowa kierunku *turystyka i rekreacja* w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sulechowie została przeprowadzona z inicjatywy Polskiej Komisji Akredytacyjnej w ramach harmonogramu prac określonych przez Komisję na rok akademicki 2013/2014. Polska Komisja Akredytacyjna po raz trzeci oceniała jakość kształcenia na ww. kierunku (wyniki dwóch poprzednich ocen programowych kierunku *turystyka i rekreacja* zawiera załącznik nr 3).

Wizytacja została przygotowana i przeprowadzona zgodnie z obowiązującą procedurą. Raport Zespołu wizytującego został opracowany po zapoznaniu się z przedłożonym przez Uczelnię raportem samooceny oraz na podstawie przedstawionej w toku wizytacji dokumentacji, spotkań i rozmów przeprowadzonych z władzami Uczelni i Instytutu, pracownikami i studentami ocenianego kierunku, hospitacji zajęć, przeglądu infrastruktury dydaktycznej oraz oceny losowo wybranych prac dyplomowych.

Władze Uczelni i Instytutu stworzyły bardzo dobre warunki do pracy Zespołu wizytującego.

Załącznik nr 1 Podstawa prawna oceny jakości kształcenia

Załącznik nr 2 Szczegółowy harmonogram przeprowadzonej wizytacji

Kryterium 1. Koncepcja rozwoju ocenianego kierunku sformułowana przez jednostkę.

1.1).

Strategia rozwoju Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie na lata 2012-2020 została przyjęta uchwałą Senatu z dnia 26 czerwca 2012 r. W misji Uczelni przyjmuje się, że *wychodząc naprzeciw oczekiwaniom i unijnym wymogom gwarantujemy szybkie reagowanie na potrzeby rynku regionalnego w zakresie edukacji i badań. Nasza oferta edukacyjna skierowana jest ... do młodych ludzi, głównie z małych miejscowości, którzy w przyszłości zechcą lokalnym wspólnotom oddać swe siły i umiejętności ...*. Można uznać, że koncepcja i program kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* jest powiązany z misją Uczelni. Zgodnie z wizją PWSZ to *Uczelnia kształcąca kadry na potrzeby regionalnego rynku pracy, otwarta na współpracę, innowacyjne wyzwania stawiane przez zmieniającą się rzeczywistość społeczno-gospodarczą, realizująca proces dydaktyczny i prace naukowo-badawcze na rzecz rozwoju regionu.*

Cele strategiczne, w tym 3. *rozwój współpracy Uczelni z instytucjami i środowiskiem biznesowym* i 4. *Doskonalenie procesu zarządzania Uczelnią* szczególnie wiążą się z podnoszeniem jakości kształcenia. Wśród celów operacyjnych istotnie powiązanych z ocenianym kierunkiem *turystyka i rekreacja* wskazać można takie, jak: 1.2. *kształcenie na potrzeby regionu i lokalnego*

rynku pracy poprzez współpracę z przedsiębiorstwami, instytucjami ... oraz 3.1. rozwój współpracy z interesariuszami na poziomie regionalnym, w tym z samorządem ..., a także 3.3. współpraca z placówkami oświatowymi z wykorzystaniem dofinansowania krajowego i unijnego. Strategia zakłada również rozwijanie współpracy z absolwentami Uczelni.

Dla każdego z celów operacyjnych wskazano przykładowe działania, podano jednostki odpowiedzialne za realizację tych zadań, ogólnie wymieniono źródła finansowania, terminy realizacji i określono mierniki zakładanych rezultatów.

Można uznać, że koncepcja kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* są powiązane z poprawnie przygotowaną strategią rozwoju Uczelni, przyjętą misją i wizją jej rozwoju oraz wskazanymi celami strategicznymi i operacyjnymi.

Zgodnie § 26 pkt 3 Statutu PWSZ w Sulechowie do kompetencji Senatu należy ustalanie na wniosek rektora głównych kierunków działalności oraz strategii rozwoju Uczelni. Strategia rozwoju PWSZ w Sulechowie została uchwalona zgodnie z ww. przepisem Uchwałą Senatu nr 66/11/15 z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie: *ustalenia strategii rozwoju Uczelni*. W czasie wizytacji przedstawiono protokół z posiedzenia Senatu wraz z listą obecności w powyższej sprawie.

Stosownie do § 11 ust. 1 statutu w Uczelni nie tworzy się podstawowych jednostek organizacyjnych w rozumieniu ustawy. Jednostką organizacyjną powołaną do prowadzenia działalności dydaktycznej jest Instytut. Instytut Turystyki i Rekreacji, który koordynuje kierunek *turystyka i rekreacja*, nie posiada własnej misji i strategii, ale funkcjonuje w oparciu o misję i strategię odnoszącą się do całej Uczelni. Rozwiązanie takie jest całkowicie wystarczające.

Minister Edukacji Narodowej i Sportu decyzją nr DSW-2-BR-0400-91/02 z dnia 28 maja 2002 r. nadał Uczelni uprawnienie do prowadzenia studiów wyższych na specjalności *turystyka i organizacja wypoczynku*. Specjalność została przyporządkowana do kierunku *turystyka i rekreacja* decyzją Ministra Edukacji Narodowej i Sportu nr DSW-2-TL-4002-190/04 z dnia 17 sierpnia 2004r. Na mocy tej decyzji Uczelnia uzyskała prawo do prowadzenia kształcenia w specjalności *turystyka i organizacja wypoczynku* w ramach kierunku *turystyka i rekreacja*. Na podstawie ustawy z dnia 27 lipca 2005r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym*, która weszła w życie z dniem 1 września 2005 r., uczelnie prowadzą kształcenie na kierunkach studiów. Tym samym od 1 września 2005 r. PWSZ w Sulechowie prowadzi kształcenie na kierunku *turystyka i rekreacja*.

W ofercie dydaktycznej PWSZ znajduje się osiem kierunków studiów pierwszego stopnia. Oferta ta jest więc wystarczająco różnorodna, a kierunki są istotnie powiązane z potrzebami regionalnego i lokalnego rynku pracy oraz strategią rozwoju regionu lubuskiego. Również specjalności w ramach oferowanych kierunków nawiązują do potrzeb gospodarki regionu lubuskiego. Specjalności te są wystarczająco specyficzne i mogą być modyfikowane w zależności od zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego regionu. Możliwości modyfikacji specjalności na poszczególnych kierunkach oferowanych w Uczelni zależą przede wszystkim od zainteresowania studentów i kandydatów na studia. O elastycznym podejściu do koncepcji kształcenia świadczy zdolność przekształcenia ogólnoakademickiego profilu kształcenia w profil praktyczny.

Na kierunku *turystyka i rekreacja* koordynowanym przez Instytut Turystyki i Rekreacji w ramach sześciomiesięcznych studiów licencjackich zarówno dla profilu ogólnoakademickiego, jak i praktycznego oferuje się do wyboru trzy specjalności: *gospodarka turystyczna*, *hotelarstwo* oraz *turystyka i organizacja wypoczynku* w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Koncepcja kształcenia specjalnościowego została przygotowana z uwzględnieniem ocen pracodawców. Specjalności są wyraźnie powiązane z potrzebami regionalnego rynku pracy, a lista przedmiotów specjalnościowych jest zróżnicowana i może być modyfikowana w zależności od potrzeb rynku pracy.

Oferta kształcenia specjalistycznego kierunku *turystyka i rekreacja* jest wystarczająco różnorodna. Dominującą rolę wśród efektów kształcenia w ramach specjalności odgrywa dziedzina *nauk ekonomicznych*, ale duże znaczenie dla kształcenia mają badania regionalistyczne powiązane z obszarem nauk przyrodniczych, a także dziedzina *nauk o zdrowiu* i dziedzina *nauk o kulturze*

fizycznej. Uzasadnienie tworzenia proponowanych specjalności jest wnikliwe i całkowicie wystarczające. Międzyobszarowość kierunku *turystyka i rekreacja* oraz oferta specjalności tworzą warunki elastycznego kształtowania oferty dydaktycznej również dla ewentualnych modyfikacji programów i planów w praktycznym profilu kształcenia.

1.2).

W określaniu koncepcji kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* w PWSZ w Sulechowie brali udział interesariusze wewnętrzni i zewnętrzni. W skład Komisji Programowej kierunku wchodzi pracownicy dydaktyczni Instytutu Turystyki i Rekreacji (który koordynuje realizację dydaktyki na ocenianym kierunku oraz prowadzi badania naukowe z tematyki dotyczącej gospodarki turystycznej), a także studenci kierunku, którzy mogli przekazywać swoje opinie o programach kształcenia za pośrednictwem ankiet. Podstawą prawną sporządzonej ankietyzacji są: Zarządzenie nr 28/11/15 Rektora PWSZ w Sulechowie z dnia 30.03.2012 w sprawie: *wprowadzenia wzorów ankiet: studenta, przedmiotu oraz interesariuszy: absolwenta PWSZ w Sulechowie, pracodawcy i kandydata na studia* oraz Zarządzenie nr 28/11/15 Rektora PWSZ w Sulechowie z dnia 30.03.2012 w sprawie: *uchwalenia procedury Zasady prowadzenia ankietyzacji w PWSZ w Sulechowie*.

Formą udziału interesariuszy zewnętrznych w pracach nad budową i realizacją programów nauczania są umowy o współpracy zawarte między Uczelnią (Instytutem Turystyki i Rekreacji), a przedsiębiorcami i instytucjami szeroko pojętego sektora turystyki. W ramach tej współpracy wskazuje się istotne umiejętności praktyczne niezbędne w programie nauczania, a podczas praktyk studenckich weryfikuje efekty wiedzy uzyskiwane przez studentów w trakcie realizacji zajęć dydaktycznych. Do czerwca 2014 r. zawartych zostało 10 takich umów. Zawierane są także indywidualne umowy w sprawie organizacji praktyk zawodowych. Instytut Turystyki i Rekreacji realizuje ponad 100 takich umów. System kształcenia na kierunku podlega także ocenie zewnętrznej ze strony pracodawców, którzy konsultowali konstrukcję i założenia nowego oraz kolejnych modyfikacji programów kształcenia, szczególnie przy przejściu z profilu ogólnoakademickiego do profilu praktycznego. Niektórzy interesariusze zewnętrzni (podmioty takie jak: TUI – Centrum Podróży w Zielonej Górze, Przedsiębiorstwo Usługowo – Handlowe „Martinez” w Lubrzy, Hotel „Mercure” Poznań Centrum, Gospodarstwo Agroturystyczne „Koszycowo” z Mokrzelu) wyrazili pisemne opinie dotyczące programu studiów.

Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że badanie karier absolwentów oraz dostosowywanie efektów kształcenia do ich oczekiwań będzie w pełni możliwe dopiero po upływie pewnego czasu kiedy absolwenci znajdą zatrudnienie lub w pełni rozeznają przyczyny niepowodzeń i zechcą się tą wiedzą podzielić z Uczelnią.

Z informacji uzyskanych od pracowników dydaktycznych podczas wizytacji wynika, że studenci byli włączeni w proces określania koncepcji kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja*. Na spotkaniach z przedstawicielami poszczególnych grup zajęciowych studenci mogli zgłaszać swoje uwagi i propozycje do opracowywanego programu kształcenia. Dzięki ich sugestiom wprowadzone zostały nowe przedmioty fakultatywne m.in. *Fotografia przyrodnicza i krajobrazowa* oraz *Wellness i SPA*. Przedstawiciele studentów obecni na spotkaniu z Zespołem oceniającym oraz przedstawiciele Samorządu Studenckiego posiadali jednak niewielką wiedzę na ten temat. Jednocześnie przedstawiono uchwały Rady Samorządu Studenckiego PWSZ w Sulechowie z 23 marca 2012 r. i 14 kwietnia 2013 r. wyrażające pozytywne opinie o efektach oraz programie kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*.

Udział interesariuszy zewnętrznych w procesie budowania koncepcji kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* realizowanej w profilu ogólnoakademickim (w czerwcu 2014 drugi i trzeci rok studiów), a dla cyklu kształcenia od roku akademickiego 2013/2014 w profilu praktycznym jest wystarczający. Interesariusze zewnętrzni przekazywali swoje opinie po realizacji praktyki studenckiej, a także uwagi firm turystycznych i hotelarskich o koncepcji kształcenia (opinie te zostały udostępnione w trakcie wizytacji) oraz poprzez ankiety pracodawców.

Zdaniem Zespołu oceniającego udział interesariuszy zewnętrznych w procesie tworzenia kierunku *turystyka i rekreacja* był konstruktywny i istotny.

Udział interesariuszy wewnętrznych – pracowników Instytutu Turystyki i Rekreacji oraz studentów ocenianego kierunku – w dyskusjach o koncepcji kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja*, szczególnie w odniesieniu do praktycznego profilu kształcenia był wystarczający.

Ocena końcowa 1 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

1.1) Oferta kształcenia, w tym oferta specjalności na kierunku *turystyka i rekreacja* jest wystarczająco powiązana z misją i wizją rozwoju PWSZ w Sulechowie, a także przyjętymi celami strategicznymi i operacyjnymi w strategii rozwoju Uczelni. Oferta dydaktyczna – proponowane trzy specjalności kierunku w ogólnoakademickim i praktycznym profilu kształcenia – *gospodarka turystyczna, hotelarstwo oraz turystyka i organizacja wypoczynku* – jest wystarczająco różnorodna. Oferta kształcenia na specjalnościach daje możliwości elastycznych zmian, a propozycje kształcenia praktycznego w zakresie przedmiotów kierunkowych i specjalnościowych można uznać za wystarczająco innowacyjne.

1.2) Udział zewnętrznych interesariuszy w tworzeniu koncepcji kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* był konstruktywny i istotny. Interesariusze opiniowali konstrukcję i założenia nowego programu kształcenia w formie pisemnej, a wnioski z tych opinii zostały uwzględnione w programie kształcenia kierunku, szczególnie koncepcji dla praktycznego profilu od roku akademickiego 2013/2014. Pracownicy Uczelni, głównie Instytutu Turystyki i Rekreacji koordynującego oceniany kierunek, a także studenci w ramach przeprowadzanych badań ankietowych oraz uchwał podejmowanych przez Radę Samorządu Studenckiego również aktywnie uczestniczyli w przygotowaniu koncepcji kształcenia oraz modyfikacji programów w trakcie przechodzenia z profilu ogólnoakademickiego na profil praktyczny kierunku *turystyka i rekreacja*.

Kryterium 2. Spójność opracowanego i stosowanego w jednostce opisu zakładanych celów i efektów kształcenia dla ocenianego kierunku oraz system potwierdzający ich osiągnięcie

2.1)

Kierunkowe efekty kształcenia zostały przedstawione w formie matrycy, w której wskazano przyporządkowanie poszczególnych efektów kierunkowych do efektów obszarowych oraz wskazano przedmioty, na których realizowane są poszczególne efekty kierunkowe. Przedstawiono dwie matryce: dla kierunku *turystyka i rekreacja* w profilu praktycznym (od roku akademickiego 2013/2014) i w profilu ogólnoakademickim (cykl kształcenia kończący się w roku akademickim 2014/2015). Zestawienie efektów kształcenia dla ocenianego kierunku o profilu praktycznym zostało sformułowane zgodnie z założeniami KRK i zatwierdzone uchwałą Senatu nr 136/11/15 PWSZ w Sulechowie z dnia 23 kwietnia 2013 roku. Również zestawienie efektów dla kształcenia w profilu ogólnoakademickim jest zgodne z założeniami KRK.

Matryce efektów kształcenia z wyodrębnieniem efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji i społecznych dla kierunku *turystyka i rekreacja* stanowią załącznik zarówno do Uchwały Rady Wydziału, jak i Senatu Uczelni. Kierunkowe efekty kształcenia zostały prawidłowo przyporządkowane efektom obszarowym oraz są zgodne z koncepcją kształcenia, a ich realizacja pozwala na osiągnięcie założonej struktury kwalifikacji absolwenta. Przyjęte kierunkowe efekty kształcenia, wraz z ustaleniami odnoszącymi się do poszczególnych specjalności pozwalają realizować zakładane cele, które powiązane są z charakterystyką sylwetki absolwenta. Tym samym można stwierdzić, że opracowany w Instytucie Turystyki i Rekreacji PWSZ w Sulechowie zestaw

efektów kształcenia jest wystarczająco spójny z zakładanymi celami kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*.

Efekty przedmiotowe są spójne z zakładanymi efektami kierunkowymi oraz zgodne z koncepcją kształcenia. Efekty przedmiotowe/modułowe są możliwe do osiągnięcia. Zwraca uwagę fakt, że w skład komisji, która opracowywała efekty kształcenia dla ocenianego kierunku wchodzili przedstawiciele pracodawców (potwierdza to udział interesariuszy zewnętrznych w przygotowywaniu koncepcji kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja*).

Efekty kształcenia opisano w sposób zwięzły, właściwy dla Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, z wykorzystaniem czasowników opisujących działanie w formie osobowej.

W opinii zespołu oceniającego, co zostało potwierdzone informacją uzyskaną od studentów, założone kierunkowe i specjalnościowe efekty kształcenia dla poszczególnych przedmiotów i modułów są zgodne z przyjętą koncepcją rozwoju kierunku *turystyka i rekreacja* studiów licencjackich. Realizacja etapowych celów kształcenia w ramach modułów umożliwi osiągnięcie kierunkowych i przedmiotowych efektów kształcenia.

Obudowę prawną i organizacyjną przyjętych w Uczelni zasad budowania programów kształcenia należy uznać za prawidłową. Obowiązujący program studiów na studiach pierwszego stopnia dla studentów rozpoczynających naukę w roku akademickim 2011/2012 został opracowany zgodnie ze standardami określonymi w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Dz. U. Nr 164, poz. 1166, z późn. zm.). Program ten stwarzał możliwości zapewnienia założonej sylwetki absolwenta.

Plan i program studiów dla kierunku *turystyka i rekreacja* począwszy od roku akademickiego 2012/2013 (profil ogólnoakademicki) został dostosowany do Krajowych Ram Kwalifikacji (rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie KRK dla szkolnictwa wyższego, Dz. U. Nr 253, poz. 1520). Plan i program studiów dla tego kierunku w profilu praktycznym, realizowany od roku akademickiego 2013/2014 jest także dostosowany do rozwiązań KRK.

Programy kształcenia opracowywano w oparciu o wytyczne przyjęte uchwałą Senatu nr 28/11/15 z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie: *wytycznych dotyczących warunków, jakim powinny odpowiadać programy kształcenia oraz programy i plany studiów wyższych*. Uchwałą Senatu nr 44/11/15 z dnia 27 marca 2012 r. zatwierdzone zostały efekty kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja*.

Kształcenie na kierunku *turystyka i rekreacja* jest realizowane w oparciu o plany i programy studiów opracowane zgodnie ze stanem prawnym obowiązującym dla danego rocznika i przyjęte:

1. Uchwałą Senatu nr 03/11/15 z dnia 20 września 2011 r. obowiązujące od roku akademickiego 2011/2012,
2. Uchwałą Senatu nr 70/11/15 z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie: *przyjęcia programu kształcenia dla kierunku turystyka i rekreacja* (obowiązujące od roku akademickiego 2012/2013); profil ogólnoakademicki,
3. Uchwałą Senatu nr 136/11/15 z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie: *przyjęcia programu kształcenia dla kierunku turystyka i rekreacja o profilu praktycznym* (obowiązujące od roku akademickiego 2013/2014).

W opracowaniu programów kształcenia oraz dostosowaniu efektów kształcenia do oczekiwań rynku pracy zaangażowani są w sposób systemowy interesariusze wewnętrzni i zewnętrzni.

Programy kształcenia, razem z informacją o zakładanych kierunkowych efektach kształcenia oraz charakterystyką sylwetki absolwenta kierunku *turystyka i rekreacja*, są podawane do publicznej wiadomości poprzez umieszczenie ich na stronie internetowej Uczelni.

Zakładane kierunkowe efekty kształcenia, wraz z efektami dla poszczególnych specjalności zarówno w ogólnoakademickim, jak i w praktycznym profilu kształcenia (realizowany od bieżącego roku akademickiego) są wystarczająco spójne z efektami przewidywanymi do realizacji w ramach

poszczególnych wykładów, ćwiczeń, praktyk zawodowych, seminariów dyplomowych oraz zajęć terenowych. Można uznać, że zakładane efekty kierunkowe mogą być osiągnięte w procesie kształcenia ponieważ są spójne z efektami przedmiotów/modułów i efektami specjalnościowymi.

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* profilu praktycznego potwierdzili, że wymagania rynku pracy są w większości uwzględnione w efektach kształcenia ocenianego kierunku. Wskazali jednak na brak umiejętności obsługi systemów informatycznych wykorzystywanych w branży turystycznej. Nie potrafili ocenić wymagań dla obszarów wiedzy w zakres których wchodzi międzyobszarowy kierunek *turystyka i rekreacja*. Uważają jednak, że są przygotowani do podjęcia studiów II stopnia.

Kierunkowe efekty kształcenia znajdują wystarczające odzwierciedlenie w zakładanych w sylabusach efektach przedmiotowych, w tym także programach zajęć terenowych. Kierunkowe efekty umiejętności są dobrze powiązane z organizowanymi praktykami zawodowymi. Przedmiotowe efekty wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych dla poszczególnych modułów (wykładów, ćwiczeń, praktyk zawodowych, języków obcych) zdefiniowano w taki sposób, aby dawały studentom realne możliwości ich osiągnięcia w przewidywanym czasie zajęć. Organizowane praktyki zawodowe – zarówno dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia, jak i planów profilu praktycznego – pozwalają osiągać zakładane efekty umiejętności. Zespół oceniający PKA w trakcie wizytacji w PWSZ w Sulechowie oraz zapoznaniu się z matrycą efektów oraz sylabusami stwierdził, że przyjęty program studiów kierunku *turystyka i rekreacja* umożliwi realizację zakładanych efektów kierunkowych. Stwierdzenie to potwierdziły opinie z przeprowadzonej dyskusji z pracownikami dydaktycznymi Instytutu Turystyki i Rekreacji oraz studentami kierunku.

Podstawowym miejscem przekazywania informacji o kierunkowych efektach kształcenia oraz ich powiązaniach z efektami przedmiotowymi są sylabusy, dostępne dla studentów na stronie internetowej PWSZ w Sulechowie oraz na tablicach ogłoszeń w terminie nie później niż trzy miesiące przed rozpoczęciem roku akademickiego. Zdaniem Zespołu oceniającego dostępność opisu założonych efektów kształcenia oraz forma jego publikowania w PWSZ w Sulechowie jest wystarczająca i poprawna. Informacje o kierunkowych efektach kształcenia (wiedzy, umiejętności i kompetencji) dla profilu ogólnoakademickiego były udostępnione studentom w trakcie studiów. Informacje o efektach wiedzy i umiejętności dla praktycznego profilu kształcenia zostały udostępnione studentom obecnego pierwszego roku na początku semestru. Dostępność studentów do informacji o efektach kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* oraz związaną z tym zakładaną strukturą kwalifikacji absolwenta, zarówno w profilu ogólnoakademickim, jak i praktycznym, jest w PWSZ w Sulechowie wystarczająca.

Studenci określili te informacje jako przydatne, z zastrzeżeniem, że do tej pory sporadycznie korzystali z sylabusów. Tym samym mieli dostęp do wiedzy o efektach przedmiotowych, ale nie zawsze z niego korzystali. Często wszelkie niezbędne informacje uzyskiwali od nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia. W trakcie spotkania podczas wizytacji PKA studenci nie umieli jednak wskazać spójności między kierunkowymi, a przedmiotowymi efektami kształcenia (mimo, że w sylabusach spójność ta jest pokazana).

2.2).

Efekty kształcenia dla profilu ogólnoakademickiego i praktycznego kierunku *turystyka i rekreacja* zostały sformułowane w sposób zrozumiały i są sprawdzalne. Efekty wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych dla kierunku realizowanego w ogólnoakademickim profilu kształcenia odnoszone są do dziedziny *nauk społecznych* i dziedziny *nauk ekonomicznych* oraz obszaru *nauk przyrodniczych*, a także dziedziny *nauk o zdrowiu*, a także dziedziny *nauk o kulturze fizycznej*. W wykazie efektów wiedzy dominujące znaczenie ma dziedzina *nauk społecznych* i dziedzina *nauk ekonomicznych*. W praktycznym profilu kształcenia dla kierunku większe znaczenie mają umiejętności powiązane z dziedziną *nauk ekonomicznych*, a także dziedziną *nauk o kulturze*

fizycznej. Kierunkowe efekty kształcenia zarówno dla profilu ogólnoakademickiego, jak i profilu praktycznego, mają wystarczające powiązania z efektami przedmiotów/modułów.

Część studentów kierunku *turystyka i rekreacja* obecnych na spotkaniu wiedziała, jak sformułowano efekty kształcenia, i jaki jest cel ich określania dla danego kierunku. Informacje o wiedzy, umiejętnościach oraz kompetencjach społecznych studenci otrzymują od nauczycieli akademickich, którzy przedstawiają je na zajęciach (z reguły na pierwszych zajęciach). Zdaniem studentów efekty kształcenia sformułowano w zrozumiały sposób.

2.3)

W trakcie realizacji większości przedmiotów realizowanych na kierunku *turystyka i rekreacja*, zarówno w profilu ogólnoakademickim, jak i praktycznym, zgodnie z przyjętymi programami i zapisami w sylabusach, oceniane są wszystkie lub prawie wszystkie kategorie efektów kształcenia poprzez odpowiednie dla nich sposoby weryfikacji. Przyjęte rozwiązania umożliwiają wystarczającą weryfikację etapowych postępów w osiąganiu zakładanych efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych dla ocenianego kierunku. Studenci znają cele i efekty przedmiotowe zapisane w sylabusach, które są głównie przekazywane przez prowadzących w trakcie początkowych zajęć każdego z semestrów.

Ogólne procedury związane z pomiarem i oceną efektów kształcenia określone są w *Regulaminie studiów*. Określa on w szczególności prawa i obowiązki studenta związane z zaliczaniem przedmiotów, zdawaniem egzaminów, zaliczaniem etapów studiów i całych studiów. Rozwiązania zawarte w Regulaminie wprowadzają odpowiednie regulacje związane z zaliczaniem przedmiotów i etapów kształcenia, określają ramy organizacyjne dla procesu weryfikacji osiągnięć studenta, formułują uprawnienia odwoławcze oraz określają konsekwencje braku zaliczenia. Regulamin wprowadza również skalę ocen stosowanych w ramach procesu weryfikacji osiągnięć studenta. Szczegółowe sposoby pomiaru i oceny efektów kształcenia zostały określone w sylabusach przedmiotów. Zarządzeniem Rektora PWSZ w Sulechowie nr 60/11/15 z dnia 26 marca 2013 roku wdrożona została procedura *Zasady weryfikacji zakładanych efektów kształcenia* w PWSZ w Sulechowie. Procedura określa sposoby weryfikowania efektów kształcenia dla przedmiotów/modułów kończących się egzaminem oraz wymagania dotyczące zaliczeń przedmiotów, które nie kończą się egzaminem. Określa także źródła weryfikacji efektów kształcenia, odpowiedzialność oraz okres archiwizacji prac studenckich dokumentujących osiągnięcie założonych efektów kształcenia. Rozwiązania stosowane w tym zakresie są prawidłowe i przejrzyste.

Podstawą weryfikacji efektów kształcenia są:

- a) zaliczenia i egzaminy z wszystkich form zajęć przewidzianych w planie studiów,
- b) zaliczenie praktyk studenckich,
- c) praca dyplomowa i egzamin dyplomowy.

Zgodnie z ww. regulaminem okresem zaliczeniowym jest semestr. Weryfikację i ocenę efektów kształcenia przeprowadza nauczyciel akademicki odpowiedzialny za przedmiot. Metody weryfikacji efektów kształcenia dotyczących wiedzy, umiejętności i kompetencji, określone zostały w sylabusach i są podawane do wiadomości studentów na początku semestru. System potwierdzania i weryfikacji efektów kształcenia obejmuje różnorodne sposoby oceny: sprawdziany, oceny z zadań domowych, aktywność na zajęciach, prezentacje przedstawiane na zajęciach, testy, zaliczanie rysunków wykonywanych podczas ćwiczeń, prezentacje wyników i raporty z zajęć laboratoryjnych, prezentacja postępów pracy dyplomowej oraz podsumowujące: kolokwia zaliczeniowe z wykładów lub ćwiczeń, prace semestralne, testy końcowe, egzaminy ustne, pisemne. W Uczelni obowiązuje 6-stopniowa skala ocen: od oceny „nie dostateczny” (2,0) do oceny „bardzo dobry” (5,0). Studenci mają zapewnioną możliwość wglądu do sprawdzonych i ocenionych prac pisemnych. Studentom przysługują prawa odwoławcze od ocen przewidziane w Regulaminie studiów oraz wynikające z niego możliwości poprawiania ocen niedostatecznych. Materiały i protokoły zaliczeń są archiwizowane i poddawane kontroli w celu monitorowania poprawności procesu oceniania.

System weryfikacji efektów uzyskanych w wyniku odbywania praktyk został określony w Regulaminie praktyk wprowadzonym Zarządzeniem nr 26/11/15 Rektora PWSZ w Sulechowie z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie *wprowadzenia Regulaminu studenckich praktyk zawodowych w PWSZ w Sulechowie*. Opiekun praktyk przy współpracy z Dziekanatem (stanowisko ds. praktyk) dokonuje ewaluacji praktyk na podstawie sprawozdań z praktyk i do końca każdego roku kalendarzowego przedstawia prorektorowi ds. studenckich raport z przebiegu praktyk w minionym roku akademickim. Raport zawiera m.in.: wnioski dotyczące osiągnięcia założonych efektów; wnioski dotyczące wprowadzenia zmian odnośnie programu praktyk w celu doskonalenia programu kształcenia na kierunku.

Formy weryfikacji zakładanych efektów kształcenia zależą od rodzaju prowadzonych zajęć. System potwierdzania i weryfikacji efektów kształcenia obejmuje różnorodne sposoby oceny: formujące (sprawdziany, oceny z zadań domowych, aktywność na zajęciach, prezentacje przedstawiane na zajęciach, testy, tzw. „wejściówki” przed zajęciami laboratoryjnymi, zaliczanie rysunków wykonywanych podczas ćwiczeń, prezentacje wyników i raporty z zajęć laboratoryjnych, prezentacja postępów pracy dyplomowej) oraz podsumowujące (kolokwia zaliczeniowe z wykładów lub ćwiczeń, prace semestralne, testy końcowe, egzaminy ustne, pisemne, egzamin dyplomowy, praca dyplomowa). Oceny formujące stosowane są w trakcie zajęć semestru, a oceny podsumowujące na koniec semestru bądź na zakończenie cyklu kształcenia (egzamin dyplomowy). System ocen stosowanych na egzaminach i zaliczeniach oraz warunki zaliczania semestrów i wpisów warunkowych są określone Regulaminem Studiów PWSZ w Sulechowie.

Praca dyplomowa oraz końcowy egzamin dyplomowy umożliwiają sprawdzenie końcowych, całościowych efektów kształcenia. Tryb prowadzenia i rozliczania prac dyplomowych oraz tryb przeprowadzania egzaminu dyplomowego wprowadzony został Zarządzeniem nr 131/07/11 Rektora PWSZ w Sulechowie z dnia 7 kwietnia 2011 r. Egzamin dyplomowy jest egzaminem ustnym i składa się z prezentacji pracy oraz odpowiedzi na pytania komisji egzaminacyjnej. Ocena egzaminu dyplomowego jest średnią arytmetyczną z prezentacji pracy oraz odpowiedzi na każde pytanie (zgodnie z Regulaminem studiów).

Dokumentacja toku studiów związana z potwierdzeniem uzyskania przez studenta zakładanych efektów kształcenia i kwalifikacji, tj. np. protokoły egzaminacyjne oraz dyplomy i suplementy prowadzona jest prawidłowo.

Uczelnia zapewnia niezbędną dostępność informacji na temat stosowanego w niej systemu oceny efektów kształcenia. Podstawowym źródłem informacji na ten temat są sylabusy przedmiotów. W dokumentach tych szczegółowo określono stosowane sposoby weryfikacji efektów kształcenia odnoszące się do każdego z przedmiotów. Ogólne zasady oceny efektów kształcenia zawarte są w Regulaminie studiów. Opisy efektów kształcenia kierunku oraz poszczególnych przedmiotów i zajęć umieszczone są na stronie internetowej Uczelni; system oceny i weryfikacji efektów kształcenia określają sylabusy poszczególnych przedmiotów, które są udostępnione na stronie internetowej, a także podawane do wiadomości studentów przez prowadzących na pierwszych zajęciach. Rozwiązania te odpowiadają powszechnie stosowanym w krajowym szkolnictwie wyższym i funkcjonują w sposób właściwy.

Studenci potwierdzili wiedzę o tym, że informacje na temat systemu oceny efektów kształcenia zawarte są w sylabusach, które dostępne są na stronie internetowej Uczelni. Jednocześnie podczas spotkania z Zespołem Oceniającym studenci poinformowali, że sporadycznie korzystają z sylabusów, ponieważ informacje o warunkach zaliczenia otrzymują od nauczycieli akademickich w trakcie początkowych zajęć.

Weryfikacja efektów wiedzy i umiejętności poszczególnych przedmiotów przeprowadzana jest w trakcie zaliczeń i egzaminów. Wykorzystywane są różnorodne formy weryfikacji postępów pracy podczas zajęć, takie jak dyskusje aktywizujące, przygotowywanie referatów i prezentacji. Wykorzystuje się także sprawdzanie wiedzy i umiejętności poprzez dyskusje w trakcie wycieczek studyjnych. Efekty kompetencji społecznych weryfikowane są w stopniu wystarczającym, w trakcie dyskusji podczas zajęć oraz podczas zajęć terenowych, wycieczek studyjnych, a także podczas

praktyk studenckich. Dobrym sposobem weryfikacji efektów umiejętności jest zaliczenie praktyki zawodowej. Zasady dyplomowania przyjęte w Uczelni pozwalają weryfikować efekty kierunkowe.

Zdaniem studentów na większości przedmiotów oceniane są wszystkie lub prawie wszystkie kategorie efektów kształcenia poprzez odpowiednie dla nich sposoby weryfikacji.

Przyjęte w Uczelni rozwiązania pozwalają w wystarczającym stopniu oceniać stopień osiągnięcia etapowych i końcowych kierunkowych efektów kształcenia. Efekty wiedzy weryfikuje się w trakcie egzaminów przedmiotowych i egzaminu dyplomowego, efekty umiejętności głównie w trakcie zaliczeń ćwiczeń, prezentacji prac przez studentów oraz podczas praktyki zawodowej i ćwiczeń terenowych. Efekty umiejętności pozwala także weryfikować ocena seminarium dyplomowego i pracy dyplomowej przez promotora. Zajęcia terenowe (wycieczki i wizyty studialne) pozwalają w wystarczającym stopniu ocenić, czy zostały osiągnięte zakładane kompetencje społeczne.

Studenci obecni na spotkaniu z Zespołem oceniającym poinformowali, iż otrzymują listę z nazwiskami promotorów, u których mogą realizować prace dyplomowe. Ich zdaniem liczba promotorów, biorąc pod uwagę liczbę studentów, jest wystarczająca. Tematyka prac jest ściśle związana z danym promotorem, lecz istnieje także możliwość pisania na tematy zaproponowane przez studentów.

Sposobem całościowego potwierdzania końcowych efektów kształcenia jest proces dyplomowania. Zasady dyplomowania określone zostały w Regulaminie Studiów oraz Zarządzeniem nr 131/07/11 Rektora PWSZ w Sulechowie z dnia 7 kwietnia 2011 r. Procedury dotyczące procesu dyplomowania określają wymagania stawiane osobom pełniącym funkcję promotora i sposób ich powoływania, sposób zgłaszania, zatwierdzania, ogłaszania i wyboru tematów prac dyplomowych, zasady prowadzenia seminariów dyplomowych, składanie prac dyplomowych i dokonywanie ich recenzji, przebieg egzaminu dyplomowego. Rozwiązania zawarte w ramach wskazanych procedur zapewniają prawidłowy przebieg procesu dyplomowania. Tematy pracy dyplomowej zatwierdza Dyrektor Instytutu, w którym praca dyplomowa jest realizowana. Pracę dyplomową student wykonuje pod kierunkiem nauczyciela akademickiego zatrudnionego w Uczelni, który posiada, co najmniej stopień naukowy doktora. Oceny pracy dyplomowej dokonuje promotor oraz jeden recenzent. Egzamin dyplomowy jest egzaminem ustnym i składa się z prezentacji pracy dyplomowej oraz odpowiedzi na pytania komisji.

Zestaw 50. pytań kierunkowych na egzamin dyplomowy (obowiązujący od 15 czerwca 2009r.) udostępniony w trakcie wizytacji pokazuje, że uwzględniają one większość zakładanych efektów wiedzy i umiejętności. Treści tych pytań są także wystarczająco powiązane z realizowanymi w trakcie studiów modułami kształcenia. Wyraźnie potwierdzają też, że kierunek ma charakter kierunku międzyobszarowego usytuowanego na pograniczu obszaru *nauk społecznych* (dziedzina *nauk społecznych* i dziedzina *nauk ekonomicznych*), obszaru *nauk przyrodniczych* (dziedzina *nauk biologicznych*) oraz obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* (dziedzin *nauk o kulturze fizycznej*). Wyróżnione pytania na egzamin dyplomowy pozwalają weryfikować kierunkowe efekty kształcenia w stopniu wystarczającym.

Zgodnie z §22 ust. 1 Regulaminu Studiów w PWSZ w Sulechowie występuje następująca skala ocen: niedostateczny, dostateczny, dostateczny plus, dobry, dobry plus oraz bardzo dobry. Jest ona stosowana przy zaliczeniach, egzaminach i ocenie pracy dyplomowej. Udostępnione w trakcie wizytacji dokumenty pozwalają stwierdzić, że oceny wystawiane przez prowadzących są wystarczająco obiektywne. Jednocześnie występują przedmioty, w których progi zaliczenia i poszczególnych ocen są różne, a studenci podczas spotkania nie potrafili dokładnie określić, czy wymagania są wystandaryzowane.

Liczba studiujących na kierunku *turystyka i rekreacja* na studiach stacjonarnych była niewielka i wyraźnie zmniejszała się w kolejnych latach. Podczas naboru 2010/2011 na pierwszy rok studiów przyjęto 63 studentów, z których w pierwszym semestrze przestało studiować 11 osób (odsiew wyniósł 17,5%). W roku akademickim 2011/2012 na studia stacjonarne przyjęto 31 osób, odsiew w trakcie pierwszego semestru sięgał aż 32%. W naborze 2012/2013 przyjęto 30 studentów - odsiew wyniósł aż 23%. Duża część ubytku studentów stacjonarnych w trakcie pierwszego

semestru wynikała z niepodejmowania studiów. Skala odsiewu studentów na studiach niestacjonarnych była jeszcze większa (dla naboru 2010/2011 na pierwszym roku studiów odsiew sięgał aż 41,7% i głównie wiązał się z rezygnacją; odsiew dla studentów pierwszego roku studiów z naboru 2011/2012 sięgał 33,3%, a dla naboru 2012/2013 aż 37,5% - przyjęto 16 studentów, z tego na pierwszym semestrze ubyłoby aż 6 studentów). Niestety, skala odsiewu w trakcie pierwszych dwóch semestrów zajęć jest w Uczelni bardzo duża, w trakcie kolejnych semestrów zmniejsza się, ubytki liczby studentów są już mniejsze i wynikają głównie z niezaliczenia przedmiotów.

Zgodnie z *Raportem samooceny* oraz dyskusjami z pracownikami w trakcie wizytacji Zespołu oceniającego w Uczelni czynniki, powodujące odsiew studentów studiów stacjonarnych to przede wszystkim: niepodejmowanie studiów w trakcie pierwszego semestru bądź rezygnacja, a w kolejnych semestrach brak postępów w nauce oraz niezyskiwanie w terminie zaliczenia semestru. Podobne czynniki odsiewu studentów występują na studiach niestacjonarnych. Wynika to prawdopodobnie z powodu składania dokumentów kandydatów na studia w różnych uczelniach oraz pozytywnego zakończenia rekrutacji w innych uczelniach niż PWSZ w Sulechowie. Ważną przyczyną przerwania studiów jest także rezygnacja z ich kontynuowania, szczególnie na studiach niestacjonarnych.

Zdaniem studentów obecnych na spotkaniu z Zespołem oceniającym, czyli studentów drugiego, czwartego i szóstego semestru studiów, główną przyczyną odsiewu jest brak postępów w nauce.

Informacje na temat systemu oceny efektów kształcenia zawarte są w sylabusach, które dostępne są na stronie internetowej Uczelni oraz udostępniane przez prowadzących zajęcia. Informacje na temat zasad dyplomowania, zestawów pytań egzaminacyjnych oraz zasad obliczania ocen na dyplomie są dostępne dla studentów w systemie elektronicznym.

Na wizytowanym kierunku nie jest prowadzone kształcenie na odległość.

2.4)

Biuro Karier (BK), zajmuje się badaniem ścieżki kariery zawodowej absolwentów. Informacje uzyskane podczas badań są szczegółowo analizowane i przekazywane do wiadomości osobom odpowiedzialnym za kształtowanie planów studiów na kierunku. Element ten istotnie wpływa na doskonalenie jakości kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*, szczególnie w zakresie modyfikacji przedmiotów na specjalnościach oraz przedmiotów obieralnych. Dzięki temu absolwenci kierunku w dużo wyższym stopniu spełniają oczekiwania rynku pracy. Wzór ankiety kierowanej do absolwentów zawarto w załączniku 19. Utworzenie BK w PWSZ w Sulechowie zostało formalnie przeprowadzone Zarządzeniem Rektora nr 75/07/11 z dnia 04.05.2009 r.

Uczelnia monitoruje kariery zawodowe absolwentów. Jednostką odpowiedzialną za to zadanie jest Biuro Karier, które zostało utworzone na podstawie Zarządzenia Nr 75/07/11 Rektora Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie z dnia 4 maja 2009 roku w *sprawie utworzenia Biura Karier PWSZ w Sulechowie*. Na Uczelni została stworzona baza absolwentów wszystkich kierunków wszystkich trybów studiów (baza elektroniczna), prowadzona i uzupełniana przez Biuro Karier na podstawie oświadczeń składanych przez absolwentów przy karcie obiegowej. Oświadczenie jest formą rozliczenia się z Biurem Karier. Raz do roku absolwenci - po trzech latach i po pięciu latach od ukończenia studiów - otrzymują (zwykle drogą mailową, rzadziej osobiście lub tradycyjną pocztą) anonimową ankietę. Absolwenci w badaniu byli proszeni o udzielenie odpowiedzi dotyczących m.in.: aktualnego statusu zawodowego, kontynuacji studiów, opinii czy program studiów zawierał wszystkie elementy konieczne do podjęcia pracy w zawodzie, czy wiedza zdobyta na Uczelni pomogła w znalezieniu zatrudnienia, czy praktyki zawodowe ułatwiły znalezienie pracy oraz czy ponownie wybraliby tą samą Uczelnię w przypadku ponownego rozpoczęcia studiów. Na doraźne potrzeby przeprowadzana jest również ankietą telefoniczną, na podstawie danych kontaktowych (również złożonych w oświadczeniach absolwentów). Podczas wizytacji Jednostka nie przedstawiła przełożenia wyników monitoringu losów zawodowych na doskonalenie jakości procesu kształcenia.

Załącznik nr 4 Ocena losowo wybranych prac etapowych oraz dyplomowych

Zespół oceniający dokonał przeglądu losowo wybranych prac etapowych i prac egzaminacyjnych. Stwierdzono, że dla poszczególnych przedmiotów gromadzona jest dokumentacja prac etapowych i końcowych w postaci raportów, projektów, testów, egzaminów pisemnych. Prace etapowe realizowane na ćwiczeniach oraz prace egzaminacyjne (pytania egzaminacyjne dla egzaminów przeprowadzanych w formie ustnej) były wystarczająco powiązane z założonymi celami przedmiotów. Wymagania w zakresie przedmiotów ogólnych – np. *ekonomia* i *statystyka* były stosunkowo niskie, ale wystarczające dla zapewnienia osiągnięcia podstawowych efektów wiedzy. Udostępnione protokoły egzaminacyjne i protokoły zaliczeń pokazały, że struktura ocen jest wystarczająco zróżnicowana. Studenci w trakcie spotkania nie wyrażali zastrzeżeń do obiektywności stosowanych ocen.

Dla każdego przedmiotu wskazano w sylabusie sposoby oceny efektów kształcenia w połączeniu z celem jego prowadzenia. Określono też niezbędny czas przeznaczony na realizację przedmiotu i osiągnięcie celów w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji oraz szczegółowe kryteria oceny.

Tematy prac realizowane w ramach oferowanych seminariów licencjackich mieszczą się w kanonie subdyscypliny *turystyka i rekreacja*. Szczegółowej ocenie poddano 11 losowo wybranych prac licencjackich (załącznik nr 4). Wśród ocenianych prac większość miała charakter opisowy. W stosunku do kilku prac sformułowano wyraźne zastrzeżenia (niezręczność określenia celu, nieprzejrzysta struktura pracy, skrócowa część empiryczna, brak podejścia problemowego). Wśród 11 ocenianych prac zaledwie dwie prace można uznać za bardzo dobre, a jednocześnie przynajmniej cztery są bardzo słabe.

Zwraca uwagę dominacja lakonicznych recenzji, które najczęściej nie oceniały merytorycznej wartości pracy. Zestaw pytań kierunkowych egzaminu dyplomowego powiązany był z obszarami nauk, w ramach których określono efekty kształcenia (można to uznać za kanon wiedzy subdyscypliny *turystyka i rekreacja*). Pytania specjalnościowe, zidentyfikowane na podstawie protokołów egzaminu dyplomowego nawiązywały do tematyki proponowanych specjalności.

Ocena końcowa 2 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

- 2.1) Program kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sulechowie oparto o wymagania KRK i standardy kształcenia. Poprawnie sformułowano efekty kierunkowe w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz właściwie przyporządkowano je do efektów obszarowych. Efekty zostały prawidłowo określone dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia, a następnie zmodyfikowane dla profilu praktycznego kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* od roku akademickiego 2013/2014. Założone efekty wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych są spójne z przyjętą koncepcją kształcenia. Realizacja celów i efektów przedmiotowych zapewnia osiągnięcie kierunkowych efektów kształcenia w stopniu wystarczającym. W skład Komisji ustalającej efekty kształcenia weszli przedstawiciele pracodawców, dlatego daje to pewność, że program kształcenia odpowiada aktualnym potrzebom rynku pracy.**
- 2.2) Efekty kształcenia dla kierunku zarówno o profilu praktycznym, jak i ogólnoakademickim zostały wystarczająco jasno sformułowane. Studenci znają opis zakładanych efektów kształcenia i potwierdzają, że jest on zrozumiały.**
- 2.3) Istnieje możliwość weryfikacji osiągania zakładanych kierunkowych efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych przez absolwentów kierunku zarówno w ogólnoakademickim, jak i praktycznym profilu kształcenia. Metody weryfikacji osiągania efektów kształcenia są właściwe i odpowiednio dostosowane do specyfiki danego efektu, a**

także do stosowanej metody dydaktycznej. Warunkiem ukończenia studiów i uzyskania tytułu zawodowego licencjata jest zdanie egzaminu dyplomowego i złożenie pracy licencjackiej. Przyjęte zasady i proces dyplomowania nie budzi wątpliwości. Konieczne wydaje się podniesienie jakości prac licencjackich. System oceny efektów kształcenia jest zrozumiały dla studentów. Stosowane są odpowiednie formy zaliczenia. Sylabusy dostępne są na stronie internetowej Uczelni.

2.4) Obecnie wpływ ankietowania absolwentów na program kształcenia jest niewielki, ale Uczelnia właściwie monitoruje losy zawodowe i kariery absolwentów. Funkcjonujące w Uczelni od 2009 r. Biuro Karier zajmujące się badaniem losów absolwentów działa prawidłowo. Zakres wykorzystywania wyników monitoringu losów absolwentów przy doskonaleniu jakości procesu kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* był jednak do roku akademickiego 2013/2014 stosunkowo ograniczony.

Kryterium 3. Program studiów umożliwia osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

3.1)

W trakcie wizytacji Zespołu Oceniającego PKA w PWSZ w Sulechowie okazało się, że obecnie na kierunku *turystyka i rekreacja* realizowane są różne profile kształcenia. Trzeci rok studiów realizuje program oparty o standardy kształcenia, drugi rok realizuje profil ogólnoakademicki, który uchwałą Senatu PWSZ w Sulechowie z dnia 23.04.2013r. został zmieniony na profil praktyczny. Profil praktyczny kształcenia realizowany jest na pierwszym roku studiów od roku akademickiego 2013/2014. Program kształcenia oparty o obowiązujące dla kierunku *turystyka i rekreacja* standardy kształcenia z roku 2007 (obecnie trzeci rok studiów) zawierał wszystkie niezbędne treści kształcenia wymagane w standardzie.

Realizowana od roku akademickiego 2013/2014 edycja programu kształcenia o profilu praktycznym cechuje się niewielkimi modyfikacjami w stosunku do wersji programu o profilu ogólnoakademickim (drugi rok studiów) oraz programu przygotowanego w oparciu o standardy kształcenia (trzeci rok studiów). W związku z tym w ocenie skoncentrowano się na analizie praktycznego profilu kształcenia odnosząc się ogólnie do jeszcze realizowanych, ale już wygaszanych ogólnoakademickich profili kształcenia.

Zmiana programu studiów z ogólnoakademickiego na praktyczny profil kształcenia polegała głównie na zwiększeniu w planie zajęć wymiaru praktyk. W opinii Zespołu oceniającego zmiana ta w zupełności wystarczyła, gdyż realizowany w poprzednich latach program dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia zawierał wystarczający udział treści przedmiotów o charakterze praktycznym.

Przedstawione do analizy programy studiów o profilu praktycznym, to studia 6-cio semestralne, które pozwalają na uzyskanie 180 punktów ECTS (zgodnie jest z art. 164a ust 2 ustawy *Prawo o Szkolnictwie Wyższym*). Pierwsze 4 semestry dotyczą kształcenia ogólnego, III rok studiów poświęcony jest kształceniu specjalnościowemu – proponowane są trzy specjalności: *gospodarka turystyczna, hotelarstwo oraz turystyka i organizacja wypoczynku*.

Liczba godzin dydaktycznych wszystkich specjalności ocenianego kierunku wynosi 2200 (studia stacjonarne) i 1468 (studia niestacjonarne). Przez pierwsze dwa lata studiów realizowane są zajęcia dydaktyczne w kilku modułach. **Modułu kształcenia ogólnego** obejmuje 420 godzin dydaktycznych i 25 pkt. ECTS (studia stacjonarne) i 288 godzin i 25 pkt. ECTS (studia niestacjonarne). Kolejny moduł obejmuje **przedmioty kształcenia podstawowego** i wyraźnie dzieli się na dwie grupy. Do pierwszej zaliczyć można przedmioty o charakterze ekonomicznym (210 godz. i 17 pkt. ECTS – studia stacjonarne i 138 godz. i 17 pkt. ECTS – studia niestacjonarne). Do drugiej grupy przedmiotów tego modułu zaliczyć można przedmioty związane z rolą turystyki jako zjawiska społecznego (195 godz. i 14 pkt. ECTS – studia stacjonarne i 1350 godz. i 14 pkt. ECTS – studia niestacjonarne).

Kolejnym modulem są **przedmioty kształcenia kierunkowego**, które podzielić można na trzy grupy zagadnień. Pierwsza grupa dotyczy zagadnień ekonomicznych. (w sumie 255 godzin i 21 pkt. ECTS – studia stacjonarne. i 171 godz. i 21 pkt. ECTS – studia niestacjonarne). Do drugiej grupy zaliczyć można przedmioty związane z krajoznawstwem i regionalistyką (w sumie 255 godzin i 22 pkt. ECTS studia stacjonarne i 171 godz. i 22 pkt. ECTS - studia niestacjonarne). Trzecia - uzupełniająca grupa zagadnień dotyczy przede wszystkim organizacji wypoczynku dla dzieci i młodzieży (w sumie 135 godzin i 9 pkt. ECTS - studia stacjonarne i 99 godz. i 9 pkt. ECTS - studia niestacjonarne).

Przedmioty fakultatywne realizowane są w formie ćwiczeń w liczbie 20 godzin na II, III i IV semestrze studiów. Nacisk położony jest tu przede wszystkim na umiejętności praktyczne – niezbędne w pracy zawodowej na różnych stanowiskach pracy.

Trzeci rok studiów poświęcony jest kształceniu specjalistycznemu. Do modułu kształcenia specjalnościowego zaliczono: 1) przedmioty umożliwiające absolwentowi pracę na stanowiskach analitycznych i managerskich w przedsiębiorstwach oraz 2) przedmioty uzupełniające, umożliwiające analizę tła społecznego zjawisk gospodarczych powiązanych z turystyką. Do pierwszej grupy zaliczyć można: *organizację i ekonomikę przedsiębiorstwa turystycznego, marketing w turystyce, strategię rozwoju turystyki, badanie rynku turystycznego i kształtowanie popytu, promocję i informację w turystyce, zarządzanie kadrami w turystyce, dystrybucja usług w turystyce* (w sumie 300 godzin i 28 pkt. ECTS - studia stacjonarne i 171 godz. i 28 pkt. ECTS - studia niestacjonarne). Do drugiej grupy: *socjologię turystyki, rekreację ruchową*. (w sumie 135 godzin i 12 pkt. ECTS - studia stacjonarne i 72 godz. i 12 pkt. ECTS - studia niestacjonarne).

W ramach oferowanych trzech specjalności, realizowanych na trzecim roku studiów studenci stacjonarni uczestniczą w 670 godzinach zajęć, a studenci niestacjonarni w 430 godzinach zajęć. W godzinach zajęć dominują przedmioty specjalnościowe, których realizacja dobrze uzupełnia osiągnięcie kierunkowych efektów studiów licencjackich.

Specjalność **hotelarstwo**, której utworzenie zostało bardzo dobrze uzasadnione potrzebami rynku pracy i przeobrażeniami społeczno-gospodarczymi, realizowane jest poprzez przedmioty ściśle powiązane z prowadzeniem usług hotelarskich, np. *zarządzanie jakością usług w hotelach, marketing usług hotelarskich, badanie rynku usług hotelarskich, wyposażenie obiektów hotelarskich, biznes plan w hotelarstwie i agroturystyka*, a także *informacja i promocja turystyczna* czy *geografia gospodarcza* (przedmiot dostarczający informacji o czynnikach lokalizacji obiektów hotelarskich).

W ramach specjalności **turystyka i organizacja wypoczynku**, gdzie nacisk kładzie się na wiedzę humanistyczną pozwalającą poznać potrzeby społeczne, a szczególną uwagę poświęca turystyce dzieci i młodzieży. Wśród przedmiotów specjalistycznych znajdują się przedmioty teoretyczne (np. *teoria i metodyka rekreacji, teoretyczne podstawy wiedzy o kulturze, socjologia turystyki*) oraz przedmioty praktyczne powiązane z animacją turystyki i wychowaniem rekreacyjnym (np. *pilotaż i przewodnictwo turystyczne, metodykę turystyki szkolnej, animację turystyczną i rekreacyjną, wychowanie zdrowotne, rekreację ruchową* oraz *turystykę wiejską*).

Specjalność **gospodarka turystyczna** z dominacją wiedzy i umiejętności ekonomicznych jest ściśle powiązana z regionalnym i lokalnym rynkiem pracy. W ramach specjalności przewiduje się przedmioty umożliwiające podjęcie absolwentom pracy na stanowiskach analitycznych i menedżerskich (np. *organizację i ekonomikę przedsiębiorstwa turystycznego, marketing w turystyce, strategię rozwoju turystyki, badanie rynku turystycznego i kształtowanie popytu, promocję i informację w turystyce, zarządzanie kadrami w turystyce* czy *dystrybucje usług w turystyce*) oraz przedmioty uzupełniające, pokazujące tło społeczne turystyki, np. *socjologia turystyki, rekreacja ruchowa, usługi agroturystyczne*).

Należy podkreślić, że na każdej specjalności oferowane są przedmioty fakultatywne w liczbie 60 godzin (4 ECTS). Zajęcia te z założenia mają pogłębić praktyczne umiejętności studenta pozwalające mu lepiej i szybciej zaadoptować się do przyszłej pracy. Jako przykład podać należy: *systemy rezerwacyjne w turystyce, obsługę klienta w biurze podróży* czy *tworzenie lokalnego produktu turystycznego*. Jest także organizowana *wycieczka studyjna* (55 godzin i 3 pkt. ECTS).

Liczba godzin poszczególnych przedmiotów w profilu praktycznym jest wystarczająca dla realizacji przyporządkowanych przedmiotom efektów kształcenia. Przyporządkowanie przedmiotów do poszczególnych modułów oraz treści kształcenia powiązane z założonymi efektami należy uznać za prawidłowe. Taką samą uwagę należy odnieść do programu studiów kierunku *turystyka i rekreacja* realizowanego w profilu ogólnoakademickim. Przyjęte plany zajęć w podziale na wykłady, ćwiczenia, laboratoria, konwersatoria, zajęcia projektowe, warsztatowe i ćwiczenia terenowe oraz praktyki zawodowe są adekwatne do zakładanych efektów kształcenia. W opinii Zespołu oceniającego rozkład godzinowy zajęć kierunku *turystyka i rekreacja*, zarówno w profilu ogólnoakademickim, jak i praktycznym można uznać za poprawny.

Zdaniem studentów kierunku *turystyka i rekreacja* czas trwania kształcenia jest prawidłowy. W przypadku doboru treści kształcenia studenci zgłosili zastrzeżenia do przedmiotów *fotografia przyrodnicza i krajobrazowa*, *fizjologia człowieka* oraz *podstawy rekreacji*. W przypadku pierwszego studenci wyrazili opinię, że jest on prowadzony przez osoby bez odpowiedniej wiedzy i przygotowania w tym zakresie, a na zajęciach poruszane są zagadnienia związane z przedmiotem *pedagogika czasu wolnego*. W przypadku dwóch kolejnych studenci wskazali na problem powielania treści z zakresu *fizjologii człowieka na podstawach rekreacji*. Dodatkowo zajęcia z *fizjologii człowieka*, w ocenie studentów, obejmują zbyt szeroki zakres, który nie jest związany z kierunkiem studiów. Odnosząc się do doboru form zajęć studenci wskazali, iż mają zbyt mało zajęć w terenie. W związku z kierunkiem i profilem studiów chcieliby odbywać więcej zajęć poza murami Uczelni. Studenci poinformowali również, iż w obecnym roku akademickim, w związku ze zmniejszeniem liczby studentów, zostały zmienione warunki zapisów na zajęcia fakultatywne. Obecnie studenci są odgórnie przypisywani do poszczególnych zajęć, co niestety ogranicza im swobodę wyboru.

System ECTS stosowany dla kierunku *turystyka i rekreacja* w PWSZ w Sulechowie uwzględnia nakład pracy studenta, jakiego wymaga osiągnięcie celów programu studiów określonych w postaci efektów kształcenia, jakie należy osiągnąć oraz kompetencji, jakie student uzyskuje po zaliczeniu przedmiotu/modułu. Za podstawę przyporządkowania punktów przedmiotom/modułom przyjęto realistyczne oszacowanie nakładu pracy wykazanego w przeprowadzonych ankietach studenckich, jakiego od przeciętnego studenta wymaga osiągnięcie zakładanych efektów.

Wdrożony system ECTS umożliwia pełne uznawanie okresu studiów odbywanych za granicą oraz studiowanie na tym samym kierunku w uczelniach polskich posiadających system ECTS. Nadzór nad prawidłowym funkcjonowaniem systemu ECTS w PWSZ w Sulechowie sprawuje Prorektor ds. studenckich. Realizowany program kształcenia umożliwia osiągnięcie każdego z zakładanych celów i efektów kształcenia, a także uzyskanie zakładanej struktury kwalifikacji absolwenta.

Uczelnia przyjmuje, że 1 pkt. ECTS odpowiada 30 godzinom nakładu pracy studenta (zgodnie z paragrafem 2 pkt. 2 rozporządzenia MNiSW w sprawie warunków i trybu przenoszenia zajęć zaliczonych przez studenta). Obecnie w sylabusach podana jest całkowita liczba punktów ECTS, ze wskazaniem szczegółów (godzin) nakładu pracy własnej studenta. Przyjęta punktacja ECTS jest zgodna z przepisami ustalającymi podstawowe wymagania w tym zakresie, w szczególności odpowiada wymaganiom zawartym w treści § 5 pkt 1 rozporządzenia MNiSW z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. nr 243).

Praktyki zawodowe dla praktycznego profilu kształcenia zakładają osiągnięcie 17 punktów ECTS (3 punkty po pierwszym roku, 6 punktów po drugim roku i 8 punktów w trakcie trzeciego roku studiów). Zasady wyceny ECTS dla praktyk zawodowych są poprawne.

Studenci obecni na spotkaniu z Zespołem oceniającym nie posiadali dokładnej wiedzy na temat systemu ECTS. Sugerowane jest wprowadzenie działań służących popularyzacji wiedzy na ten temat wśród studentów.

Sekwencja przedmiotów i modułów określona w programie kształcenia ocenianego kierunku *turystyka i rekreacja studiów* zarówno w opinii Zespołu oceniającego, jak i w opinii studentów jest prawidłowa i nie budzi zastrzeżeń.

Dla osiągnięcia zakładanych kierunkowych efektów kształcenia, szczególnie w zakresie efektów umiejętności na kierunku *turystyka i rekreacja* duże znaczenie odgrywają praktyki zawodowe. Praktyki te mają za zadanie umożliwienie zdobycia doświadczenia zawodowego przez studentów. Program studiów w ogólnoakademickim profilu kształcenia przewiduje na ocenianym kierunku praktykę w wymiarze 240 godzin trwającą 2 tygodnie po pierwszym roku (realizowaną po II semestrze) oraz trwającą 4 tygodnie po drugim roku (realizowaną po IV semestrze). Praktyka jest realizowana zgodnie z Zarządzeniem Rektora PWSZ w Sulechowie nr 26/11/15 z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie wprowadzenia Regulaminu studenckich praktyk zawodowych PWSZ w Sulechowie. Program praktyk i terminy ich zaliczenia ustala Rektor, który w porozumieniu z dyrektorem Instytutu właściwym dla danego kierunku wyznacza opiekuna praktyk i określa zakres jego obowiązków.

Dla praktycznego profilu kształcenia rola praktyki zawodowej w osiągnięciu zakładanych efektów jest większa niż dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia. Na ocenianym kierunku w tym profilu kształcenia, praktyki zawodowe realizowane są: po pierwszym roku w wymiarze 2 tygodnie, po drugim roku 4 tygodnie oraz w trakcie trzeciego roku 6 tygodni. Zakładany wymiar praktyk zawodowych w praktycznym profilu kształcenia jest wystarczający.

System weryfikacji efektów uzyskanych w wyniku odbywania praktyk został zapisany w *Regulaminie praktyk* wprowadzonym w życie Zarządzeniem nr 26/11/15 Rektora PWSZ w Sulechowie z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie: *wprowadzenia Regulaminu studenckich praktyk zawodowych w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sulechowie*. Zaliczenia praktyki dokonuje opiekun praktyk sprawujący nadzór dydaktyczny nad studentem odbywającym praktykę. Zaliczenie praktyki następuje na podstawie wypełnionej karty praktyki zawodowej. Warunkiem zaliczenia praktyki jest jej odbycie zgodnie z ustalonym programem i celami. Student, który z przyczyn uzasadnionych nie zaliczył praktyki, może otrzymać zezwolenie rektora na jej odbycie w innym terminie, niekolidującym z rozkładem zajęć dydaktycznych. Za zgodą Rektora student niepełnosprawny może zaliczyć praktykę w formie alternatywnej, dostosowanej do jego możliwości. Warunki i zasady zwalniania studenta z obowiązku odbycia praktyki określa senat. Po zaliczeniu praktyki przypisuje się punkty ECTS zgodnie z obowiązującymi planami studiów.

Opiekun praktyk przy współpracy z Dziekanatem (stanowisko ds. praktyk) dokonuje ewaluacji praktyk na podstawie sprawozdań z praktyk i do końca każdego roku kalendarzowego przedstawia prorektorowi ds. studenckich raport z przebiegu praktyk w minionym roku akademickim. Raport zawiera m.in.: wnioski dotyczące osiągnięcia założonych efektów; wnioski dotyczące wprowadzenia zmian odnośnie programu praktyk w celu doskonalenia programu kształcenia na kierunku. Ocena spójności programu i wymiar praktyk studenckich, termin ich realizacji oraz dobór miejsc, w których się odbywają, jest spójny z celami i efektami kształcenia określonymi dla tych praktyk. System kontroli i zaliczania praktyk uwzględnia możliwość nabycia przez studenta umiejętności praktycznych.

Uczelnia posiada podpisane umowy z instytucjami, w których studenci mogą odbywać praktyki zawodowe. Dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia zakres oferowanych przez Uczelnię miejsc odbywania praktyk zawodowych był całkowicie wystarczający. Jednak dla praktycznego profilu kształcenia, szczególnie wobec potrzeby zwiększenia liczby studentów, zakres miejsc odbywania praktyk zawodowych przez studentów powinien być rozszerzony. Studenci obecni na spotkaniu z Zespołem oceniającym poinformowali, iż chętnie korzystali z bazy miejsc praktyk studenckich udostępnionych przez Uczelnię. Studenci mają również możliwość odbycia praktyki w wybranym przez siebie miejscu, które uzgadniają z kierunkowym opiekunem praktyk. Zdaniem studentów wskazane jest rozszerzenie bazy miejsc odbywania praktyk o jednostki znajdujące się wzdłuż granicy polsko-niemieckiej.

Organizacja procesu kształcenia dla studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w Uczelni jest poprawna. Udział ćwiczeń, laboratoriów, a także oferowanych warsztatów w planie studiów można uznać za wystarczający dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia. W organizacji zajęć nie należy jednak dopuszczać do nadmiernego wydłużania liczby godzin zajęć prowadzonych przez jednego dydaktyka w danym dniu z tą samą grupą studentów (np. ten sam pracownik cztery przedmioty z tą samą grupą studentów przez 10 godzin, nawet jeżeli dzielone jest to na parzyste i nieparzyste tygodnie). Udział zajęć o charakterze praktycznym i aktywizującym studentów powinien być w miarę możliwości zwiększony dla praktycznego profilu kształcenia realizowanego od obecnego roku akademickiego. Przynajmniej w części treści praktyczne dla tego profilu zostaną uzupełnione przez zwiększony wymiar praktyk zawodowych w trakcie trzeciego roku studiów.

W opinii studentów stacjonarnych kierunku formy zajęć dydaktycznych z przedmiotów tworzących moduł praktyczny nie są do końca właściwe. Studenci – pierwszego roku studiów w praktycznym profilu kształcenia i trzeciego roku studiów w profilu ogólnoakademickim, a także studiujący jeszcze według standardów kształcenia – wskazali na potrzebę zwiększenia liczby godzin ćwiczeń oraz zajęć terenowych, gdzie mogliby w praktyce nabyć lub rozszerzyć posiadaną wiedzę, umiejętności oraz kompetencje społeczne. Jako przykład wskazali potrzebę wprowadzenia przedmiotu, na którym mogliby zapoznać się z systemami komputerowymi wykorzystywanymi w turystyce, a w szczególności z systemami rezerwacji działającymi w biurach podróży. Studenci chcieliby mieć możliwość poznania ich możliwości oraz ćwiczeń w środowisku rynkowym. Uwagę należy odnosić głównie do praktycznego profilu kształcenia.

Regulamin studiów PWSZ w Sulechowie umożliwia studiowanie w ramach indywidualnego planu studiów i programu kształcenia (IPS), który skierowany jest do wyróżniających się w nauce studentów. Ponadto oferuje również indywidualną organizację studiów (IOS), która polega na realizowaniu obowiązującego planu i programu kształcenia według indywidualnego harmonogramu i skierowana jest do studentów z grup ujętych w (§18), odnosi się także do studentów niepełnosprawnych. Studenci mają zapewnioną możliwość uczestniczenia w kołach naukowych oraz w pracach naukowych realizowanych w uczelni oraz uczestniczenia w krajowych i zagranicznych programach wymiany studentów w ramach Uczelnianego Biura Karier. Studenci mają zapewnioną wszechstronną pomoc materialną. Jej zasady reguluje Zarządzenie Rektora PWSZ nr 46/11/15 z dnia 30.10.2012 r.

Regulamin studiów PWSZ w Sulechowie umożliwia studiowanie według indywidualnego planu studiów i programu kształcenia (IPS) oraz indywidualnej organizacji studiów (IOS). Pierwszy rodzaj indywidualizacji zgodnie z §17 ust. 1 i 3 przeznaczony jest dla wyróżniających się w nauce studentów, którzy ukończyli co najmniej pierwszy rok studiów i uzyskali średnią ocen nie mniejszą niż 4,5. Studia według IPS mają na celu ukierunkowanie nauki zgodnie z indywidualnymi predyspozycjami i zainteresowaniami studenta. Zasady studiowania według indywidualnego planu studiów i programu kształcenia określa Senat. Indywidualny plan i program kształcenia przygotowuje opiekun naukowy studenta, a zatwierdza Rektor. Indywidualna organizacja studiów polega na realizowaniu obowiązującego planu i programu kształcenia według indywidualnego harmonogramu zatwierdzonego przez Rektora. Zgodnie z §18 ust. 2 studiowanie według IOS umożliwia studentom: studiującym wybrane semestry na uczelni zagranicznej w ramach podpisanej umowy, będącymi członkami sportowej kadry narodowej, rezerwami kadry narodowej lub kadry uniwersjadowej, osiągającym bardzo dobre wyniki w nauce, będącymi osobami z niepełnosprawnością oraz w innych ważnych przypadkach uznanych przez Rektora.

Oprócz skorzystania z indywidualnej organizacji studiów studenci z niepełnosprawnościami mają również możliwość zaliczenia praktyki w formie alternatywnej, dostosowanej do swoich możliwości. Zgodnie z §12 ust. zgodę na takie zaliczenie wyraża Rektor.

3.2)

Na podstawie udostępnionej dokumentacji w Uczelni podczas wizytacji, hospitowanych zajęć oraz informacji zawartych w *Raporcie samooceny* można przyjąć, że treści programowe i

wykorzystywane metody dydaktyczne pozwalają osiągać założone efekty kształcenia. Zakładane efekty kształcenia znajdują odzwierciedlenie w treściach realizowanych przedmiotów, praktykach oraz pracach przejściowych i egzaminach przedmiotowych oraz pytaniach egzaminów dyplomowych. Oceniany program kierunku studiów cechuje ogólnie poprawny dobór formy zajęć do treści programowych, celów i efektów kształcenia. Ze szczegółowych programów poszczególnych przedmiotów wynika, że podczas ich realizacji stosowane są adekwatne metody dydaktyczne. Wykłady i seminaria prowadzone są w standardowy sposób. W ramach ćwiczeń stosowane są aktywizujące metody dydaktyczne. Ogólnie można stwierdzić, że program studiów posiada dobrze dobrane formy i metody dydaktyczne do realizacji celów, efektów i treści kształcenia.

Podczas spotkań w trakcie wizytacji Zespołu PKA w Uczelni studenci wyrazili opinię, iż prowadzone na ocenianym kierunku zajęcia pozwalają na zdobycie umiejętności praktycznych, które większość z nich będzie mogła wykorzystać w pracy zawodowej. Studenci bardzo pozytywnie ocenili sposób prowadzenia ćwiczeń. W opinii studentów, stosowane metody dydaktyczne sprzyjają osiągnięciu zakładanych efektów kształcenia. Reasumując, można stwierdzić, że koncepcja kształcenia, opracowane efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz programy studiów tworzą spójną całość, a metody dydaktyczne proponowane dla poszczególnych przedmiotów można uznać za adekwatne do zakładanych efektów. Zajęcia aktywizujące studentów, wycieczka studyjna, praktyki zawodowe, ćwiczenia oraz seminaria dyplomowe zapewniają możliwości realizacji zakładanych efektów i są wystarczająco spójne w przyjętym programie studiów dla ocenianego kierunku.

W przeprowadzonej poprzednio wizytacji nie zgłoszono istotnych uwag dotyczących programu studiów w profilu ogólnoakademickim. Modyfikacja programu studiów i jego dostosowanie do profilu praktycznego realizowanego od roku akademickiego 2013/2014 nie budzi istotnych zastrzeżeń, ale można ją uznać za wystarczającą. Zwiększono wymiar praktyk, które będą realizowane w trakcie czwartego semestru studiów, do programu wprowadzono treści i przedmioty wynikające z sugestii pracodawców (ankieta z 2013 r.), które będą realizowały w większym stopniu wymagane przez rynek pracy umiejętności. Modyfikacje programu studiów dla praktycznego profilu kształcenia powinny być przeprowadzone w kolejnych latach po wykorzystywaniu następnych edycji ankietowania pracodawców oraz monitoringu losów absolwentów.

Ocena końcowa 3 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

3.1) Liczba godzin przewidziana w programie kształcenia pozwala na realizację zakładanych efektów kształcenia. Efekty wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych wykazują spójność z formami i metodami dydaktycznymi. Realizowany program kształcenia umożliwia osiągnięcie zakładanych celów i efektów kształcenia, a także uzyskanie zakładanej struktury kwalifikacji absolwenta. Liczba godzin zajęć w podziale na wykłady i ćwiczenia, laboratoria oraz seminaria przewidziana w programie kształcenia pozwala na realizację zakładanych efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Sposób dokumentowania przebiegu praktyk i realizacji przypisanych im efektów kształcenia gwarantuje, że w czasie odbywania praktyk zostaną zrealizowane właściwe efekty kształcenia. Na kierunku *turystyka i rekreacja* istnieje możliwość dostosowania programu do potrzeb studentów uzdolnionych i osób z niepełnosprawnościami. Studenci pozytywnie oceniają czas trwania kształcenia, zgłosili jednak uwagi odnośnie treści i formy prowadzenia kilku przedmiotów, w szczególności zajęć praktycznych. W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sulechowie istnieje możliwość studiowania w ramach indywidualnego planu studiów i programu kształcenia.

3.2) Treści programowe poszczególnych modułów i przedmiotów, stosowane formy zajęć, (oprócz tradycyjnych także zajęcia w terenie) oraz stosowane metody dydaktyczne w wystarczającym stopniu są dopasowane do przyjętych efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Konieczne wydaje się dopracowanie niektórych sylabusów, a dla profilu praktycznego kierunku *turystyka i rekreacja*, dokładniejsze rozpisanie celów praktyk zawodowych oraz rozszerzenie zakresu podmiotów, w których praktyki te będą mogły być odbywane (w tym być może praktyki wzdłuż granicy polsko-niemieckiej zarówno w Polsce, jak i w Niemczech). Wskazana jest dalsza modyfikacja programów studiów dla praktycznego profilu kształcenia z wykorzystaniem kolejnych edycji ankiety pracodawców, badań losów absolwentów oraz elastycznego reagowania na potrzeby regionalnego rynku pracy.

Kryterium 4. Liczba i jakość kadry dydaktycznej a możliwość zagwarantowania realizacji celów edukacyjnych programu studiów

4.1)

Efekty kształcenia międzyobszarowego kierunku *turystyka i rekreacja* pierwszego stopnia w profilu ogólnoakademickim i praktycznym zostały w PWSZ w Sulechowie usytuowane w obszarze *nauk społecznych*, obszarze *nauk przyrodniczych* i obszarze *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* w dziedzinie *nauk o kulturze fizycznej*.

Do minimum kadrowego wskazano 9 pracowników (w tym 3 pracowników samodzielnych), zajęcia dydaktyczne prowadzi dodatkowo 33 pracowników dydaktycznych. Struktura kwalifikacji naukowych nauczycieli akademickich obejmująca obszary, dziedziny i specjalności naukowe, w których osadzone zostały efekty kształcenia daje możliwość realizacji założonych celów kształcenia oraz programu studiów (por. niżej). Także struktura kadry dydaktycznej z punktu widzenia statusu akademickiego nie budzi zastrzeżeń. Zajęcia prowadzi 6 pracowników samodzielnych, 19 doktorów i 17 magistrów. Pracownicy prowadzący zajęcia na ocenianym kierunku legitymują się doświadczeniem praktycznym m.in. zatrudnieniem w instytucjach z obszaru turystyki i rekreacji, takich jak biura turystyczne.

4.2)

Dorobek naukowy kadry dydaktycznej tworzącej minimum kadrowe mieści się w obszarach, dziedzinach i dyscyplinach nauki, w których osadzone zostały efekty kształcenia. Z dziewięciu osób przedstawionych do minimum kadrowego cztery osoby można zakwalifikować do obszaru *nauk społecznych*, trzy do obszaru *nauk przyrodniczych* i dwie osoby do obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*.

Liczba osób (trzech pracowników samodzielnych i sześciu doktorów) zakwalifikowanych do minimum kadrowego oraz struktura zainteresowań naukowych osób tworzących minimum upoważnia do stwierdzenia, że w sensie ilościowym minimum kadrowe studiów pierwszego stopnia dla kierunku *turystyka i rekreacja* w PWSZ w Sulechowie jest spełnione.

Wśród osób zakwalifikowanych do minimum kadrowego są także osoby posiadające dorobek praktyczny.

Warunki minimum kadrowego są spełnione z punktu widzenia założonych efektów kształcenia i osób posiadających dorobek naukowy i doświadczenie praktyczne w obszarach, w których są osadzone efekty i cele kształcenia. Zespół oceniający może zaliczyć wszystkich pracowników (9 osób, w tym: 2 osoby z tytułem naukowym doktora habilitowanego, 1 osoba z tytułem naukowym profesora oraz 6 osób z tytułem doktora) do minimum kadrowego. Dorobek naukowy części pracowników jest bardzo skromny, szczególnie w odniesieniu do wymagań ogólnoakademickiego profilu kształcenia. Wszyscy samodzielni pracownicy naukowci wskazani do minimum kadrowego są zatrudnieni na podstawie umowy o pracę albo na podstawie mianowania, jednak dla wszystkich tych osób PWSZ stanowi dodatkowe miejsce pracy. PWSZ w Sulechowie

dla 5 osób z tytułem doktora wskazanych do minimum kadrowego stanowi podstawowe miejsce pracy.

Dorobek naukowy wielu osób wskazanych do minimum kadrowego, zarówno w grupie samodzielnych jak i niesamodzielnych pracowników naukowych mieści się na pograniczu dyscyplin z dziedziny *nauk społecznych, ekonomicznych, biologicznych*, oraz dziedziny *nauk o kulturze fizycznej*. Graniczny charakter subdyscypliny *turystyka i rekreacja* wymaga w procesie kształcenia wykorzystywania wiedzy z zakresu regionalistyki, ekologii oraz ekonomii i zarządzania, a także dziedziny *nauk o kulturze fizycznej*. Tym samym dorobek naukowy osób z minimum kadrowego, który jednak w przypadku kilku osób z tytułem doktora jest bardzo ubogi umożliwia zaliczenie ich do minimum kadrowego kierunku *turystyka i rekreacja*. Dwie osoby w grupie niesamodzielnych pracowników naukowych mają tak ubogi dorobek naukowy, że można zaliczyć je do minimum kadrowego jedynie warunkowo, również dorobek naukowy jednego pracownika samodzielnego jest bardzo ubogi (załącznik nr 5). Należy zauważyć, że nie można uznać dorobku praktycznego pracowników jako spełnienia warunku minimum kadrowego wobec prowadzenia ogólnoakademickiego i praktycznego profilu kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*.

Zespół oceniający PKA przeprowadził ocenę spełnienia wymagań dotyczących minimum kadrowego na podstawie przesłanej dokumentacji, dokumentów przedstawionych podczas wizytacji i rozmów przeprowadzonych z władzami Instytutu. W ocenie uwzględniono w szczególności posiadane stopnie naukowe i specjalizację naukową oraz dorobek nauczycieli akademickich. Sprawdzono również obciążenia dydaktyczne w bieżącym roku akademickim oraz złożone oświadczenia o wliczeniu do minimum kadrowego.

Kopie dyplomów znajdujące się w teczkach zostały poświadczane za zgodność z oryginałem. We wszystkich teczkach znajdują się dokumenty potwierdzające uzyskanie stopni i tytułów naukowych. Umowy o pracę zawierają wymagane prawem elementy.

W wyniku weryfikacji teczek osobowych, a w szczególności oświadczeń o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego ocenianego kierunku stwierdzono, iż wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki określone w art. 112a ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. z 2012 r. poz. 572, z późn. zm.). Stwierdzono także, że wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki § 13 ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r. poz. 131), zgodnie z którym do minimum kadrowego studiów pierwszego stopnia są wliczani nauczyciele akademicki zatrudnieni w uczelni na podstawie mianowania albo umowy o pracę, w pełnym wymiarze czasu pracy, nie krócej niż od początku semestru studiów. Analiza obciążenia nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe pozwala na stwierdzenie, iż wszyscy nauczyciele akademicki spełniają warunki określone w § 13 ust. 3 ww. rozporządzenia, który stanowi, iż nauczyciel akademicki może być wliczony do minimum kadrowego w danym roku akademickim, jeżeli osobiście prowadzi na danym kierunku studiów zajęcia dydaktyczne w wymiarze co najmniej 30 godzin zajęć dydaktycznych, w przypadku samodzielnych nauczycieli akademickich i co najmniej 60 godzin zajęć dydaktycznych, w przypadku nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora.

Z analizy danych dotyczących składu minimum kadrowego na wizytowanym kierunku z okresu ostatnich 3 lat, tj. 2011/2012-2013/2014, przedstawionych Zespołowi wizytującemu PKA w trakcie wizytacji wynika, że 6 spośród nauczycieli zaliczonych do minimum kadrowego w bieżącym roku akademickim było zaliczonych do minimum tego kierunku w roku akademickim 2012/2013, a 5 spośród nauczycieli zaliczonych do minimum kadrowego w bieżącym roku akademickim było zaliczonych do minimum tego kierunku w roku akademickim 2011/2012.

Na podstawie analizy umów o pracę oraz informacji uzyskanych w czasie wizytacji można stwierdzić, iż nauczyciele akademicki stanowiący minimum kadrowe są zatrudnieni w Uczelni od kilkunastu/kilkudziesięciu lat.

Dla czterech pracowników z minimum kadrowego Uczelnia stanowi dodatkowe miejsce pracy (w tym trzech samodzielnych pracowników naukowych i jedna osoba z tytułem doktora). Niemal wszystkie umowy są zawarte na czas nieokreślony.

Minimum kadrowe w okresie od roku akademickiego 2009/2010 do roku 2013/2014 nie zmieniało się. Powyższe fakty pozwalają na stwierdzenie, że minimum kadrowe na kierunku *turystyka i rekreacja* jest stabilne. Analizując informacje zamieszczone w oświadczeniach złożonych przez osoby przedstawione do minimum kadrowego można stwierdzić, że skład minimum jest stabilny. Większość pracowników należy do grona wieloletnich pracowników PWSZ w Sulechowie.

Warunek dotyczący stosunku liczby nauczycieli akademickich, stanowiących minimum kadrowe dla kierunku *turystyka i rekreacja*, do liczby studentów na tym kierunku jest spełniony i wynosił 1:17 (rok akademicki 2012/2013), co spełnia wymagania określone w § 17 ust. 1 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5 października 2011 r. w sprawie *warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia* (Dz. U. z 2014 r. poz. 131). W roku akademickim 2013/2014 liczba studentów uległa zmniejszeniu, a tym samym wskaźnik obciążenia wskaźnik obciążenia pracownika zmniejszył się (sięgnął zaledwie 1:10).

Zespół oceniający nie znalazł nieprawidłowości w obsadzie zajęć dydaktycznych. Jest ona zgodna z obszarami, dziedzinami i dyscyplinami nauk reprezentowanymi przez nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia na wizytowanym kierunku, a także zgodna z ich doświadczeniem zawodowym. Wątpliwości może budzić jedynie prowadzenie zajęć z przedmiotu *statystyka* przez specjalistę z obszaru *nauk społecznych* bez żadnego dorobku z tej dziedziny (doktor nauk politycznych).

Zajęcia na odległość nie są prowadzone.

Załącznik nr 6 . Informacja o hospitowanych zajęciach i ich ocena

Zajęcia prowadzone były na dobrym poziomie akademickim. W trakcie hospitowanych zajęć nie stwierdzono istotnych nieprawidłowości. Wykłady wspomagane były przykładami zaczerpniętymi z praktyki działalności biur turystycznych, ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych i hoteli oraz branży gastronomicznej.

4.3)

Z *Raportu samooceny* wynika, że istotą polityki kadrowej prowadzonej przez Uczelnie jest:

- zagwarantowanie pracy osobom stanowiącym tzw. minimum kadrowe;
- utrzymanie na stanowiskach osób, które niedawno uzyskały stopień naukowy, są aktywni naukowo oraz uczestniczą w działaniach związanych ze współpracą z zagranicą;
- utrzymywanie na stanowiskach osób posiadających zaawansowane prace doktorskie, habilitacyjne i rokujących duże nadzieje na awans naukowy.

Drastyczne obniżenie liczby studentów a także ograniczenia w pozyskiwaniu osób pracujących na drugich etatach znacznie jednak ograniczają perspektywy prowadzenia założonej polityki kadrowej.

Przyjęte rozwiązania i procedury weryfikacji nauczycieli akademickich są poprawne i zgodne z wymogami akademickimi. Problemem dla Uczelni jest malejąca liczba studentów i pojawiające się trudności z zapewnieniem wystarczającej liczby godzin dla osób zaliczanych do minimum kadrowego. Pracownicy Instytutu Turystyki i Rekreacji przygotowują informacje, a ich aktywność naukowa oraz dydaktyczna jest oceniana przez dyrektora Instytutu.

Badania naukowe pracowników Instytutu Turystyki i Rekreacji oraz pracowników Instytutu, zatrudnionych także w innych jednostkach naukowych, wyszczególnione w odpowiednich wykazach zawartych w kartach pracowników, są finansowane, w dużej mierze, przez inną jednostkę, zlecającą określone badania, gdyż w budżecie PWSZ nie występuje (w przeciwieństwie do uczelni akademickich) pozycja „badania własne i statutowe”. Z *Raportu samooceny* wynika, że

Instytut Turystyki i Rekreacji w ramach swojego budżetu wspomaga jednak działalność naukową pracowników, pokrywając koszty uczestnictwa w konferencjach i sympozjach naukowych, odbywających się także poza macierzystą uczelnią. Wspomaganie to zostało podkreślane podczas spotkania Zespołu oceniającego z pracownikami (por. niżej).

W ramach własnych środków oraz środków pozyskanych z zewnątrz Instytut Turystyki i Rekreacji sfinansował wydanie w latach 2008-2014 pięciu publikacji naukowych.

Spotkanie z nauczycielami akademickimi poświęcone było trzem podstawowym zagadnieniom: zgodności koncepcji kształcenia na kierunku z misją i strategią Uczelni, zagadnieniom związanym z przechodzeniem od profilu ogólnoakademickiego do profilu praktycznego oraz generalnie sprawom związanym z polityką kadrową Uczelni i Instytutu. Pracownicy podkreślali, że koncepcja kształcenia wpisujące się w pełni w misję Uczelni i jej cele strategiczne. Jest bardzo ściśle związana ze strategią rozwoju regionu idącą w kierunku rozwoju turystycznego. Kadra kierunku i jego studenci mają dobre relacje z otoczeniem społeczno-gospodarczym i współpracują w zakresie tworzenia produktów turystycznych i uporządkowania rynku turystycznego. Uzasadnienie dla istnienia kierunku znaleźć można praktycznie w każdym strategicznym dokumencie przedsiębiorstw i instytucji regionalnych.

W odpowiedzi na pytanie o profil praktyczny nauczyciele akademicy nawiązali do historii kierunku, sprzed 8 lat, który rozpoczął działanie na bazie specjalności rozumianej jako kształcenie praktyczne. Szkoła może więc korzystać z dobrych doświadczeń sprzed lat i jest przygotowana do kształcenia w ramach profilu praktycznego. Nadto pracownicy podkreślali, że rozpoczęli przygotowania do zmiany tematyki prac dyplomowych i zasad ich przygotowania, realizowanych w ramach profilu praktycznego zwracając się do instytucji samorządowych oraz instytucji zajmujących się szeroko rozumianą turystyką o wskazanie problemów, które mogłyby znaleźć rozwiązanie pracach dyplomowych.

W odniesieniu do realizowanej na Uczelni polityki kadrowej, nauczyciele akademicy prowadzący zajęcia na ocenianym kierunku szczególnie wskazywali na granty dydaktyczne, które pozyskuje Uczelnia. W znacznym stopniu – poprzez stypendia dla młodej kadry - przyspieszają one rozwój naukowy. Pracownicy mogą ponadto liczyć na urlopy naukowe oraz opłaty proceduralne związane z przewodami doktorskimi. Środki finansowe ograniczają uczestnictwo w konferencjach, naukowych, choć w ważnych spotkaniach naukowych pracownicy uczestniczą.

Podczas spotkania poruszanych było także wiele innych zagadnień, m.in. przedstawiono koncepcje kształcenia osób dorosłych (40+), nad którą trwa aktualnie debata w Uczelni.

W stosunku do kadry w trakcie poprzedniej wizytacji nie sformowano istotnych uwag.

Załącznik nr 5. Nauczyciele akademicy realizujący zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku studiów, w tym stanowiący minimum kadrowe

Ocena końcowa 4 kryterium ogólnego: znacząco

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

4.1) Liczba nauczycieli akademickich minimum kadrowego (9 osób) oraz struktura ich kwalifikacji, a także doświadczenie praktyczne (5 osób) jest zgodna ze strukturą obszarową zakładanych efektów i celów kształcenia. Niestety dorobek naukowy dwóch osób z minimum kadrowego jest zbyt ubogi, żeby bezwarunkowo zakwalifikować je do minimum kadrowego kierunku *turystyka i rekreacja* w ogólnoakademickim profilu kształcenia, a nie ma możliwości zastąpienia tego dorobku doświadczeniem praktycznym.

4.2) Dorobek naukowy kadry mieści się w obszarach, dziedzinach i dyscyplinach nauki, w których osadzone zostały efekty kształcenia, bądź znajduje się na pograniczu wskazanych dziedzin z dyscyplinami pokrewnymi. Kadra legitymuje się doświadczeniem praktycznym

adekwatnym do założonych efektów kształcenia w zakresie umiejętności. Dorobek publikacyjny i specjalności naukowe wszystkich osób przedstawionych do minimum kadrowego jest adekwatny do założonych efektów kształcenia. Dwie osoby (z tytułami doktora) w minimum kadrowym mają jednak tak mały dorobek naukowy, że można je zaliczyć do minimum kadrowego kierunku *turystyka i rekreacja* jedynie warunkowo, ponieważ Uczelnia nadal prowadzi ogólnoakademicki profil kształcenia.

4.3) Uczelnia stara się prowadzić politykę kadrową sprzyjającą podnoszeniu kwalifikacji i awansom naukowym pozyskując granty dydaktyczne i udzielając stypendiów. Środki finansowe ograniczają uczestnictwo w konferencjach, naukowych, choć w ważnych spotkaniach naukowych pracownicy uczestniczą.

Kryterium 5. Infrastruktura dydaktyczna i naukowa, którą dysponuje jednostka a możliwość realizacji zakładanych efektów kształcenia oraz prowadzonych badań naukowych

Uczelnia zapewnia bazę materialną, niezbędną do osiągnięcia końcowych efektów kształcenia na ocenianym kierunku studiów, a także uwzględniająca potrzeby osób niepełnosprawnych.

PWSZ w Sulechowie prowadzi zajęcia w odnowionych zabytkowych budynkach (gdzie w XIX wielu aż do lat czterdziestych XX w mieściło się Königlische Pedagogium, a w okresie powojennym różne szkoły średnie). Uczelnia jest zlokalizowana w dwóch miejscach – w Sulechowie, oraz w odległym o 3 km Kalsku. W Sulechowie znajduje się Rektorat oraz m.in. siedziba Instytutu prowadzącego kształcenie na wizytowanym kierunku.

Uczelnia posiada m.in. następujące obiekty stanowiące bazę dydaktyczną i lokalową:

1. Budynek główny A (przy ul. Armii Krajowej 51) kubatura 17455,9 m²;
2. Budynek dydaktyczny N (ul. Armii Krajowej 50), kubatura 11213,55 m²;
3. Budynek dydaktyczno-administracyjny B (ul. Armii krajowej 48), kubatura 26735,00 m²;
4. Pawilon laboratoryjny D w Kalsku, kubatura 7133,4 m²

a także budynki w Kalsku (ponad 20 000 m²), domy studenckie na ponad 200 miejsc oraz obiekty sportowe.

Baza dydaktyczna jest odpowiednia dla realizacji procesu kształcenia na wizytowanym kierunku. Należy dodać, że w pracowniach komputerowych oprogramowanie dostępne dla studentów obejmuje zarówno pakiety ogólnie wykorzystywane, jak Windows XP Professional SP3, Windows 7 Professional SP1, Microsoft Office Professional Plus 2007, ale także specjalistyczne: oprogramowanie CorelDRAW Graphics Suite X5 Education, System rezerwacji turystycznej AMADEUS czy program komputerowy DIETETYK.

Księgozbiór biblioteki obejmuje ponad 30 tys. woluminów. Dobrą ofertę proponuje czytelnia czasopism (49 pozycji). Biblioteka składa się z Biblioteki Głównej, Biblioteki Prawniczej oraz Biblioteki Przedsiębiorcy, która powstała ze środków unijnych i obok literatury naukowej oferuje także literaturę popularno-naukową. Biblioteka posiada ponad 6500 pozycji przeznaczonych do wykorzystania na wizytowanym kierunku. Jest dostęp elektroniczny do katalogu i niektórych baz danych. W Bibliotece przedsiębiorcy są stanowiska z dostępem do Internetu i mogą tam odbywać się grupowe spotkania studentów, przygotowujących np. projekty.

Zespół oceniający dokonał losowo oceny dostępności literatury w oparciu o wybrane sylabusy i proponowaną tam literaturę podstawową. Wybrano do analizy dwa przedmioty podstawowe, cztery kierunkowe i dwa fakultatywne. W przypadku przedmiotów kierunkowych wszystkie pozycje były dostępne, w przypadku przedmiotów kształcenia ogólnego brakowało dwóch pozycji. Duże braki stwierdzono w przypadku przedmiotów fakultatywnych. Dla przedmiotu *fotografia przyrodnicza i krajobrazowa* nie było żadnej pozycji z literatury zalecanej w sylabusie, a studenci mieli również zastrzeżenia co do jakości tych zajęć dydaktycznych. Należałoby zatem dokonać analizy zalecanej literatury w kontekście jej dostępności w Bibliotece.

W opinii studentów infrastruktura dydaktyczna Uczelni jest odpowiednia do uzyskania zakładanych efektów kształcenia. Studenci pozytywnie oceniają godziny otwarcia biblioteki oraz dostępny księgozbiór. Studenci nie byli w stanie odpowiedzieć na pytanie, czy wszystkie wymagane w sylabusach pozycje znajdują się w bibliotece, gdyż część z nich otrzymują od prowadzących w formie elektronicznej. Studenci pozytywnie oceniają dostęp do komputerów oraz Internetu.

Uczelnia posiada podpisane umowy z instytucjami, w których studenci mogą odbywać praktyki zawodowe. Studenci obecni na spotkaniu z Zespołem oceniającym poinformowali, iż chętnie korzystali z bazy miejsc udostępnionych przez Uczelnię. Ich zdaniem baza miejsc oferowanych przez Uczelnię jest prawidłowa. Studenci mają również możliwość odbycia praktyki w wybranym przez siebie miejscu, które uzgadniają z kierunkowym opiekunem praktyk. Zdaniem studentów wskazane jest rozszerzenie baz miejsc odbywania praktyk o jednostki znajdujące się w okolicy granicy polsko-niemieckiej ze względu na zainteresowanie studentów pracą w tamtym rejonie.

W budynkach znajdują się podjazdy, windy, toalety dla osób niepełnosprawnych. Mimo, że budynki należą do zabytkowych i jakiegokolwiek zmiany wymagają zgody konserwatora zabytków dołożono starań, aby mogli studiować studenci niepełnosprawni.

W opinii studentów infrastruktura dydaktyczna Uczelni jest odpowiednia do uzyskania zakładanych efektów kształcenia. Budynki Uczelni przystosowane są do potrzeb studentów z niepełnosprawnościami ruchowymi. W budynkach występują podjazdy dla wózków inwalidzkich oraz windy zamontowane przy schodach umożliwiające wjazd na wyższe kondygnacje. Zdaniem studentów te rozwiązania są wystarczające

Nie zostały sformułowane żadne uwagi oraz zalecenia w odniesieniu do infrastruktury dydaktycznej w czasie poprzedniej wizytacji.

Ocena końcowa 5 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego

Uczelnia dysponuje infrastrukturą wystarczającą dla realizacji kształcenia na ocenianym kierunku. Studenci mają dostęp do pracowni komputerowych z odpowiednim specjalistycznym oprogramowaniem. Biblioteka zapewnia dostęp do literatury, katalogów i niektórych baz danych. oceniający stwierdził pewne braki literatury zalecanej w sylabusach przedmiotów fakultatywnych. Jednostka posiada infrastrukturę przystosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Zdaniem studentów baza miejsc odbywania praktyk jest zadowalająca, lecz wskazane jest rozszerzenie baz miejsc odbywania praktyk o jednostki znajdujące się w okolicy granicy polsko-niemieckiej.

Kryterium 6. Badania naukowe prowadzone przez jednostkę w zakresie obszaru/obszarów kształcenia, do którego został przyporządkowany oceniany kierunek studiów

Uczelnia prowadzi kształcenie na poziomie studiów licencjackich pierwszego stopnia, a zatem nie jest wymagana ocena prowadzonych badań naukowych w procesie akredytacji programowej na tym kierunku i poziomie kształcenia.

Kryterium 7. Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez Uczelnię

7.1)

Kandydatami na studia na ocenianym kierunku są absolwenci liceów ogólnokształcących oraz techników ekonomicznych i hotelarskich. Zgodnie z zasadami i warunkami rekrutacji i

zgodnie z Uchwałą nr 150/07/11 Senatu PWSZ w Sulechowie z dnia 29 marca 2011 r. rekrutacja odbywa się na podstawie konkursu świadectw dojrzałości. Pod uwagę brane są oceny uzyskane na świadectwie dojrzałości z trzech przedmiotów: język polski, geografia lub historia oraz język obcy. Informacje o procesie rekrutacji dostępne są na stronie internetowej Uczelni oraz w lokalnej prasie i telewizji. W ocenie Zespołu Oceniającego zasady rekrutacji są przejrzyste i zapewniają równe szanse wszystkim kandydatom.

Warunki i tryb rekrutacji określone są w Uchwale Nr 150/07/11 Senatu Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie z dnia 29 marca 2011 r. Do rekrutacji mogą przystąpić osoby, które zdały egzamin maturalny lub egzamin dojrzałości. Postępowanie kwalifikacyjne na studia stacjonarne i niestacjonarne obejmuje konkurs świadectw dojrzałości, w którym brane są pod uwagę punkty uzyskane w części pisemnej egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym lub rozszerzonym z przedmiotów: *język polski, geografia* lub *historia, język obcy*. Liczba punktów jest równa wpisanym na świadectwie dojrzałości lub aneksie do świadectwa dojrzałości procent punktów. Za przystąpienie do egzaminu maturalnego na poziomie rozszerzonym z danego przedmiotu kandydat uzyskuje dodatkowo 10 punktów, o ile wynik uzyskany na tym poziomie jest większy od 10 punktów.

Zdaniem studentów liczba osób przyjmowanych na oceniany kierunek jest zbyt mała, lecz mają świadomość, iż wynika to z braku chętnych. W ich opinii zwiększenie liczby osób przyjmowanych mogłoby jedynie polepszyć warunki kształcenia, ponieważ dzięki temu utworzone zostałyby dodatkowe grupy oraz więcej przedmiotów fakultatywnych.

7.2)

Przyjęte rozwiązania systemu ECTS uwzględniają nakłady pracy studenta wymagane dla osiągnięcia zakładanych celów i efektów kształcenia kierunku turystyka i rekreacja. Za podstawę przyporządkowania punktów przedmiotom/modułom przyjęto realistyczne oszacowanie nakładu pracy wykazanego w przeprowadzonych ankietach studenckich, jakiego od przeciętnego studenta wymaga osiągnięcie zakładanych efektów.

Ponadto wdrożony w PWSZ w Sulechowie system ECTS umożliwia pełne uznawanie okresu studiów odbywanych za granicą oraz studiowanie na tym samym kierunku w uczelniach polskich posiadających system ECTS.

Zdaniem Zespołu oceniającego system oceniania jest sprawiedliwy. Studenci mają możliwość poprawy zaliczeń i egzaminów. Regulamin studiów przewiduje również możliwość skorzystania przez studenta z egzaminu komisyjnego. Prawo wnioskowania o przeprowadzenie egzaminu komisyjnego przysługuje również egzaminatorowi oraz organowi Samorządu Studenckiego. Na wniosek studenta w egzaminie w charakterze obserwatora może uczestniczyć przedstawiciel Samorządu Studenckiego. Zgodnie z §13 ust. 7 Regulaminu studiów nauczyciel akademicki prowadzący zajęcia przedstawia na początku semestru szczegółowy program zajęć wraz z wykazem literatury oraz warunki zaliczenia poszczególnych form zajęć i przedmiotu (modułu). Studenci mają możliwość wglądu do swoich prac. W opinii eksperta system oceny osiągnięć studentów jest zorientowany na proces uczenia się, zapewnia przejrzystość i obiektywizm formułowania ocen, a wymagania w nim określone są wystandaryzowane

Studenci obecni na spotkaniu z Zespołem Oceniającym nie posiadali dokładnej wiedzy na temat systemu ECTS, w związku z tym nie potrafili określić, czy punktacja została określona w prawidłowy sposób. Poinformowali, iż w opinii czas, który poświęcają na uczestnictwo w zajęciach i przygotowanie do zajęć jest prawidłowy i w związku z tym nie mają żadnych problemów.

Według ich opinii system oceniania osiągnięć (zaliczeń, egzaminów, w tym także egzaminu końcowego) jest sprawiedliwy. Studenci mają możliwość poprawy zaliczeń i egzaminów. Regulamin studiów przewiduje również możliwość skorzystania przez studenta z egzaminu komisyjnego. Prawo wnioskowania o przeprowadzenie egzaminu komisyjnego przysługuje również egzaminatorowi oraz organowi Samorządu Studenckiego. Na wniosek studenta w egzaminie w charakterze obserwatora może uczestniczyć przedstawiciel Samorządu Studenckiego. W przypadku zaliczenia student ma prawo złożyć odwołanie o bezpośredniego przełożonego nauczyciela

akademickiego zaliczającego przedmiot. Przełożony podejmuje decyzję rozstrzygającą o zasadności zastrzeżeń. Zgodnie z §13 ust. 7 *Regulaminu studiów* nauczyciel akademicki prowadzący zajęcia podaje na początku semestru szczegółowy program zajęć z wykazem literatury, warunki zaliczenia poszczególnych form zajęć i przedmiotu (modułu). Studenci poinformowali, iż formy zaliczeń, o których informują nauczyciele akademicy są konsekwentnie realizowane. Studenci mają możliwość wglądu do swoich prac oraz uzyskania informacji o popełnionych błędach.

7.3)

Na spotkaniu z Zespołem oceniającym studenci poinformowali, iż w trakcie procesu kształcenia oferowany jest im jedynie jeden język obcy w wymiarze 120 godzin zajęć. Ich zdaniem jest to zbyt mało, ponieważ od absolwentów kierunku turystyka i rekreacja, pracodawcy wymagają znajomości co najmniej dwóch języków obcych. Oferowany lektorat język obcego nie zawiera specjalistycznego słownictwa związanego z kierunkiem studiów. Studenci również wskazali na problem podziału grup językowych, który ze względu na małą liczbę studentów, dokonywany jest odgórnie. Studenci nie mają możliwości wyboru języka i w zależności od pozycji na liście obecności przypisywani są do grupy z językiem angielskim lub niemieckim. W ich opinii jest to nieprawidłowe ponieważ utrudnia części osób rozwój języka, którego uczyli się do tej pory.

Studenci pozytywnie oceniają dostępność informacji o możliwościach mobilności. Uczelnia posiada serwis internetowy poświęcony wymianie międzynarodowej, w którym mogą znaleźć wszelkie niezbędne informacje. Studenci nie posiadali pełnej wiedzy na temat systemu ECTS. Sugerowane jest wprowadzenie działań służących popularyzacji wiedzy na ten temat.

Jednostka nie posiada podpisanych umów wymiany krajowej. Studenci obecni na spotkaniu nie byli zainteresowani taką formą mobilności.

Studenci ocenianego kierunku studiów mają możliwość realizacji części procesu kształcenia poza Jednostką w ramach programu wymiany międzynarodowej LLP Erasmus. Według danych uzyskanych podczas wizytacji Jednostka posiada podpisaną umowę z jedną uczelnią partnerską w Belgii. Do tej pory żaden ze studentów ocenianego kierunku nie skorzystał z tej możliwości. Studenci jako główny powód wskazywali sytuację finansową oraz skromne możliwości wyjazdu. Kilka osób poinformowało, że gdyby mogli wyjechać do innego kraju niż ten, który oferuje Uczelnia, na pewno rozważyliby taką możliwość. Studenci jednak do tej pory nie zgłaszali swoich propozycji odnośnie rozszerzenia listy uczelni partnerskich. Do czasu wizytacji jedna osoba skorzystała z możliwości odbycia trzymiesięcznej praktyki zagranicznej, a kolejne dwie osoby przygotowują się do wyjazdu na Rodos w ramach praktyk finansowanych z programu Erasmus. Z informacji zawartych w *Raporcie samooceny* wynika, że PWSZ w Sulechowie jest w trakcie uzgadniania umowy dla ocenianego kierunku z Uczelnią w Finlandii.

Współpraca międzynarodowa PWSZ w Sulechowie w zakresie wymiany studentów była dotychczas ograniczona. Wskazane wydaje się rozszerzenie tej współpracy poprzez umożliwienie studentom kierunku *turystyka i reparaacja* odbywania praktyki na terenie pogranicza polsko-niemieckiego.

7.4)

Studenci wizytowanego kierunku wyrazili się pozytywnie o relacjach, jakie panują między nimi a nauczycielami akademickimi prowadzącymi zajęcia. Nie ma problemów ze skontaktowaniem się z nimi poza zajęciami. Dyżury i konsultacje odbywają się w miejscu i czasie odpowiadającym potrzebom studentów. Pojawiają się nieliczne zastrzeżenia dotyczące sylabusów.

Przedstawione zestawy sylabusów poszczególnych przedmiotów ze wszystkich modułów kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja* PWSZ w Sulechowie zawierają szczegółowy opis, jakie efekty kształcenia osiągnie student w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych. Efekty przedmiotowe zostały powiązane ze zdefiniowanymi efektami kierunkowymi.

Podczas analizy sylabusów przedmiotów kształcenia ogólnego stwierdzono jednak brak wyraźnego podziału na literaturę podstawową i uzupełniającą. Dotyczy to takich przedmiotów, jak: *informacja i promocja turystyczna, seminarium dyplomowe, turystyka wiejska, socjologia turystyki,*

teoria i metodyka rekreacji, użytkowanie zasobów turystycznych w parkach narodowych - fakultet.

Również sylabusy przedmiotów kształcenia praktycznego w większości nie zawierają podziału na literaturę podstawową i uzupełniającą.

W Uczelni nie funkcjonuje platforma *e-learningowa*. Studenci nie wyrazili zapotrzebowania na taką formę realizowania procesu kształcenia. Wszelkie niezbędne materiały związane z procesem kształcenia otrzymują od nauczycieli akademickich.

Studenci pozytywnie ocenili obsługę administracyjną funkcjonującą w Jednostce. Godziny otwarcia dziekanatu dostosowane są do potrzeb studentów. Mają oni także możliwość uzyskania wszelkich niezbędnych informacji związanych z tokiem i organizacją procesu kształcenia. Plany zajęć oraz harmonogramy sesji umieszczane są w gablotach na terenie Jednostki oraz na stronie internetowej Uczelni.

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* poinformowali, iż otrzymują listę promotorów, u których mogą realizować prace dyplomowe. W trakcie wizytacji udostępniono dziesięć tematów seminariów licencjackich wskazując nazwiska osób prowadzących (czterech samodzielnych pracowników naukowych i 6 osób z tytułem doktora) podając także przykładowe tematy prac licencjackich. Wszystkie proponowane tematy mieszczą się w kanonie wiedzy z zakresu *turystyka i rekreacja*.

Liczba promotorów, biorąc pod uwagę liczbę studentów, jest wystarczająca. Tematyka prac jest ściśle związana z zainteresowaniami promotora. Istnieje także możliwość pisania pracy dyplomowej na zaproponowany przez studenta temat (jeżeli mieści się on w kanonie wiedzy kierunku *turystyka i rekreacja*).

Sylabusy do przedmiotów dostępne są na stronie internetowej Uczelni. W sylabusach znajdują się wymagania wstępne, efekty i treści kształcenia, metody weryfikacji efektów kształcenia oraz zalecana literatura. Zidentyfikowano nieliczne braki dotyczące literatury dla niektórych przedmiotów. Określili informacje zawarte w sylabusach przedmiotów jako przydatne, z zastrzeżeniem, że do tej pory jedynie sporadycznie korzystali z tych sylabusów. Wszelkie niezbędne informacje uzyskiwali od nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia. W odniesieniu do niektórych przedmiotów brakuje w bibliotece literatury zalecanej przez prowadzących. Część brakującej literatury prowadzący uzupełniają przekazując nadbitki studentom w trakcie zajęć.

Zdaniem osób obecnych na spotkaniu z członkiem Zespołu Oceniającego zalecane materiały dydaktyczne są przydatne do realizacji zakładanych efektów kształcenia. W głównej mierze jest to literatura przedstawiona przez nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia, a także inne materiały przez nich udostępniane.

Zgodnie z §15 ust. 1 *Szczegółowego regulaminu ustalania wysokości, przyznawania i wypłacania świadczeń pomocy materialnej dla studentów PWSZ w Sulechowie* stypendium Rektora dla najlepszych studentów może otrzymywać student, który uzyskał za poprzedni rok studiów wysoką średnią ocenę lub posiada osiągnięcia naukowe, artystyczne lub wysokie wyniki sportowe we współzawodnictwie międzynarodowym lub krajowym. O przyznanie stypendium Rektora dla najlepszych studentów student może ubiegać się nie wcześniej niż po zaliczeniu pierwszego roku studiów. Pozytywnie należy ocenić przejrzystość kryteriów przyznawania punktów za poszczególne osiągnięcia, które zostały określone w regulaminie.

Według informacji uzyskanych podczas wizytacji 6 studentów ocenianego kierunku otrzymało stypendium rektora w bieżącym roku akademickim.

Regulamin studiów w §54 przewiduje również wyróżnienia i nagrody za szczególne wyniki w nauce oraz wzorowe wypełnianie obowiązków studenta. Podczas wizytacji przedstawiona została lista 11 absolwentów ocenianego kierunku, którzy otrzymali tego rodzaju wyróżnienia.

Studenci obecni na spotkaniu podczas wizytacji pozytywnie ocenili system świadczeń pomocy materialnej oraz ich wysokość. W skład Komisji Stypendialnej Uczelni wchodzi pięć osób, z czego troje to studenci, co spełnia wymóg zawarty w art. 177 ust. 3 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Szczegółowy regulamin ustalania wysokości, przyznawania i wypłacania świadczeń pomocy materialnej dla studentów PWSZ w Sulechowie przewiduje wszystkie świadczenia

określone w art. 173 ust. 1 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, czyli: stypendium socjalne, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, stypendium Rektora dla najlepszych studentów, stypendium ministra za wybitne osiągnięcia oraz zapomogi. Z informacji uzyskanych podczas wizytacji wynika, że podział dotacji na bezzwrotną pomoc materialną dla studentów, zgodnie z art. 174 ust. 2 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, został dokonany w porozumieniu z uczelnianym organem samorządu studenckiego.

Na Uczelni funkcjonuje Biuro Karier. Jego głównym celem jest pomoc studentom i absolwentom w rozwiązywaniu wszelkich problemów związanych z poszukiwaniem pracy i planowaniem swojej kariery zawodowej. Zadanie to jest realizowane między innymi poprzez: gromadzenie informacji o firmach funkcjonujących na rynku pracy i możliwościach zatrudnienia w nich studentów, gromadzenie informacji na temat studiów podyplomowych, kursów specjalistycznych, fundacji stypendialnych, tworzenie i ciągle poszerzanie informacji o wolnych miejscach pracy, przygotowanie studentów do rozmów kwalifikacyjnych z pracodawcami, udzielanie informacji na temat praktyk, staży zawodowych, organizowanie warsztatów dotyczących poruszania się na rynku pracy, prowadzenie szkoleń doskonalących kompetencje interpersonalne i organizację targów pracy. Biuro Karier w tym roku organizować będzie IV edycję Targów Pracy „Dobry Start”. Ich głównym celem jest zapoznanie studentów i absolwentów z ofertami pracy oraz zaprezentowanie rozwiązań technologicznych i organizacyjnych opracowanych, wdrożonych i stosowanych w bieżącej działalności przedsiębiorstw. Według informacji uzyskanych podczas wizytacji na targach pracy organizowanych przez Uczelnię prezentowanych jest od kilku do kilkunastu aktualnych ofert pracy. Prorektor ds. rozwoju, która sprawuje bezpośrednią opiekę nad Biurem, poinformowała, iż targi cieszą się średnim zainteresowaniem wśród studentów. Jest to związane z aktualnym statusem zawodowym i pracą studentów. Oprócz targów Biuro Karier oferuje studentom różnego rodzaju szkolenia oraz indywidualne spotkania z doradcą zawodowym. Zdaniem Prorektor ds. rozwoju oferowane formy wsparcia spotykają się z małym zainteresowaniem ze strony studentów ponieważ obecnie na rynku panuje duże przesylenie formami szkoleniowymi. Z związku z tym studenci mogli korzystać już z tego rodzaju wsparcie poza Uczelnią.

Przedstawiciele Samorządu Studentów pozytywnie ocenili relacje z władzami Jednostki. Poinformowali, iż mają zagwarantowane środki na działalność. Ich wysokość nie jest duża, lecz studenci są świadomi, iż jest to związane z obecną sytuacją finansową Uczelni. Na początku roku akademickiego Samorząd Studencki przeprowadził szkolenia z zakresu praw i obowiązków dla studentów pierwszego roku. Odbiło się to przy współpracy z Parlamentem Studentów Rzeczypospolitej Polskiej, który wcześniej przekazał odpowiednie materiały oraz przeszkolił członków Samorządu Studenckiego w tym zakresie.

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* są zadowoleni z systemu opieki dydaktycznej, naukowej, materialnej i socjalnej w PWSZ w Sulechowie. W przypadku jakichkolwiek problemów studenci udają się w pierwszej kolejności do starosty grupy, który jest pośrednikiem między nimi na Władzami Instytutu i Uczelni. W wyjątkowych przypadkach studenci bezpośrednio zwracają się do Dyrektora Instytutu. Ich zadaniem zawsze mogą liczyć na pomoc w rozwiązaniu problemu.

Wśród mocnych stron ocenianego kierunku wskazali nauczycieli akademickich oraz infrastrukturę dydaktyczną Uczelni. Wśród słabszych stron wskazali na niezadowalający poziom kształcenia języków obcych oraz brak zajęć z obsługi systemów informatycznych wykorzystywanych w branży turystycznej. Dodatkowo poinformowali o problemach związanych z zamieszkiwaniem w domach studenckich Uczelni. Często zdarzają się sytuację, gdy studenci studiów niestacjonarnych nie mogą zakwaterować się na pobyt krótkoterminowy w czasie zjazdów. Kierownictwo akademika odmawia im argumentując to brakiem miejsc. Zdaniem studentów w tym samym czasie wolne pokoje w domach studenckich wykorzystywane są jako miejsce noclegowe dla osób, które nie są studentami. W domach studenckich Uczelni oprócz opłaty za miejsce studenci płacą także rachunki za media. Studenci poinformowali, iż nie mają wglądu do rachunków za zużyte media. W trakcie wizytacji nie udało się skontaktować z kierownictwem domów studenckich celem wyjaśnienia sytuacji. Przedstawiciele Jednostki nie potrafili odnieść się do ww. problemów.

W trakcie wizytacji PKA w 2008 r. podczas oceny programowej kierunku *turystyka i rekreacja* nie zostały sformułowane żadne uwagi oraz zalecenia w odniesieniu do kryterium Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez Uczelnię.

Ocena końcowa 7 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

7.1) Zasady rekrutacji są przejrzyste i zapewniają równe szanse wszystkim kandydatom.

7.2) System oceny osiągnięć studentów jest obiektywny i nastawiony na proces uczenia się. Odbywa się zgodnie z zasadami przedstawionymi przez wykładowcę na pierwszych zajęciach. System oceny studentów jest sprawiedliwy. Formy zaliczeń, podawane przez nauczycieli akademickich w trakcie zajęć są konsekwentnie realizowane.

7.3) Studenci mają możliwość udział w programie wymiany zagranicznej, lecz z niego nie korzystają. Małym zainteresowaniem cieszą się zagraniczne praktyki. Studenci wskazali na niedociągnięcia w procesie nauczania języków obcych.

7.4) System pomocy naukowej, dydaktycznej i socjalnej jest pozytywnie oceniany przez studentów i zapewnia im wystarczającą opiekę.

Kryterium 8. Jednostka rozwija wewnętrzny system zapewniania jakości zorientowany na osiągnięcie wysokiej kultury jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów.

8.1)

Działania na rzecz podnoszenia jakości kształcenia i budowanie systemowych rozwiązań zapewniających doskonalenie procesów dydaktycznych w Uczelni prowadzone są od wielu lat.

Już w 2004 r. (*Uchwałą nr 25/03/07 Senatu z dnia 4 marca 2004 r.*) wprowadzono system oceny jakości kształcenia w PWSZ w Sulechowie, którego założenia ujęto następująco:

- Właściwa organizacja procesu kształcenia,
- Właściwa organizacji wspomagania procesu dydaktycznego,
- Wewnętrzny system oceny jakości pracy nauczycieli akademickich,
- Wewnętrzny system oceny wyników nauczania,
- Dbłość o aktualizację programu kształcenia w ramach kierunków, specjalności specjalizacji zawodowych.

System ten podlegał stałemu doskonaleniu i dostosowywaniu do zmieniających się uregulowań prawnych.

Zarządzeniem nr 53/07/11 Rektora z dnia 3 listopada 2008 r. utworzono Komisję ds. Jakości Kształcenia, której zadaniem była dbłość o zapewnienie jakości kształcenia (m.in. poprzez ocenę proponowanych zmian w planach i programach nauczania i przedstawianie jej Rektorowi). Ponadto Zarządzeniem nr 145/07/11 Rektora z dnia 15 lipca 2011 r. powołano pięć Komisji ds. dostosowania programów kształcenia do efektów kształcenia zgodnych z Krajowymi Ramami Kwalifikacji dla kierunków: administracja, energetyka, ogrodnictwo, technologia żywności i żywienie człowieka oraz turystyka i rekreacja. Obecnie System funkcjonuje w oparciu o **Uchwałę Senatu nr 35/11/15 z dnia 28 lutego 2012 r.** w sprawie: *przyjęcia wewnętrznego systemu zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia w PWSZ w Sulechowie.*

Celem działania Systemu jest stymulowanie ciągłego doskonalenia jakości kształcenia, podnoszenie poziomu wykształcenia absolwentów, szerokie informowanie o działaniach doskonalących jakość kształcenia.

Za zapewnianie jakości kształcenia odpowiadają:

- 1) władze Uczelni i Instytutu, organizując proces kształcenia,

- 2) kadra akademicka: pracownicy dydaktyczni i naukowo-dydaktyczni,
- 3) pracownicy administracyjni, zapewniając obsługę studentów i wykładowców,
- 4) studenci, wpływając poziomem swojego zaangażowania na jakość procesu kształcenia,
- 5) interesariusze zewnętrzni poprzez monitorowanie efektów kształcenia na rynku pracy.

Strukturę organizacyjną Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia w Uczelni tworzą:

1. Uczelniana Komisja Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia,
2. Kierunkowe Zespoły ds. Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia.

W skład Uczelnianej Komisji wchodzi: przedstawiciel Rektora, Prorektor ds. Studenckich, przewodniczący Zespołów kierunkowych ds. zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia, przedstawiciel studentów wskazany przez Radę Samorządu Studenckiego, przedstawiciel Dziekanatu wskazany przez Prorektora ds. studenckich.

Do zadań Uczelnianej Komisji należy: opracowanie strategii zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia w Uczelni, opracowanie procedur i polityki zarządzania jakością kształcenia, analizowanie i publikowanie wyników oceny jakości kształcenia, opracowanie dokumentacji Uczelnianego Systemu Zarządzania Jakością Kształcenia. Kompetencje zespołów kierunkowych obejmują: wdrażanie na kierunku opracowanych przez Uczelnianą komisję ds. zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia procedur i zaleceń służących zapewnieniu jakości kształcenia, bieżące monitorowanie i analiza jakości kształcenia, stałe monitorowanie programów kształcenia, opiniowanie zmian w programach kształcenia, przekazywanie Uczelnianej Komisji ds. zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia wyników ewaluacji Systemu na kierunku, przedstawianie Dyrektorowi Instytutu, a następnie Senatowi corocznych sprawozdań z efektów działania Systemu zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia.

Uczelniana Komisja ds. Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia oraz Zespoły kierunkowe ds. zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia zostały powołane Zarządzeniem Rektora nr 23/11/15 z dnia 8 marca 2012 r. ze zmianami wprowadzonymi Zarządzeniem Rektora nr 78b/11/15 z dnia 1 października 2013 r. Ponadto tworzone są zespoły kierunkowe ds. zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia.

Nadzór nad prawidłowością procedur i dokumentacji z ramienia Rektora sprawuje audytor.

Przepisy prawne normujące proces zapewnienia jakości można podzielić na bezpośrednio odnoszące się do funkcjonowania wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia, jak i te o charakterze ogólnym, regulujące kwestie związane z odpowiedzialnością organów, procesem kształcenia, tworzeniem programów kształcenia, zasadami rekrutacji, określaniem i weryfikacją efektów kształcenia, w tym zasadami dyplomowania, tokiem studiów, oceną nauczycieli akademickich, wsparciem studentów itp.

Obowiązujący w roku akademickim 2013/2014 Wewnętrzny System Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia (WSZDiJK) w PWSZ w Sulechowie wskazuje osiem elementów istotnych dla zapewnienia ciągłego doskonalenia jakości kształcenia (polityka jakości kształcenia, projektowanie programów kształcenia i planów studiów zgodnie z KRK, dobór kadry dydaktycznej, monitorowanie procesu kształcenia, coroczna ocena programów z uwzględnieniem uzyskiwanych efektów kształcenia, zasady oceniania studentów, system antyplagiatowy, odpowiedzialność za zapewnienie jakości kształcenia). Można uznać, że przyjęte w Uczelni rozwiązania poprzez wdrożenie zarządzania jakością według cyklu Deminga zapewniają utrzymanie jakości kształcenia.

W udostępnionych w trakcie wizytacji dokumentach dokładnie określa się strukturę WSZDiJK oraz zakres działania i kompetencje poszczególnych jednostek organizacyjnych. Struktura zarządzania jakością kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*, podporządkowana strukturze organizacyjnej Uczelni - jest prawidłowa.

W skład utworzonego zespołu kierunkowego ds. zapewnienia jakości kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja* wchodzi trzech nauczycieli akademickich stanowiący minimum kadrowe kierunku wskazani przez dyrektora Instytutu Turystyki i Rekreacji oraz przedstawiciel

studentów kierunku wskazany przez Radę Samorządu Studenckiego. Nadzór nad pracami zespołu kierunkowego dla kierunku *turystyka i rekreacja* sprawuje dyrektor Instytutu Turystyki i Rekreacji.

Do najważniejszych zadań zespołu kierunkowego dla kierunku *turystyka i rekreacja* należy m.in. bieżące monitorowanie i analiza jakości kształcenia, opiniowanie zmian w programach kształcenia, przedstawianie dyrektorowi Instytutu TiR propozycji mających na celu podnoszenie jakości kształcenia, a także przygotowywanie i przedstawianie Senatowi corocznych sprawozdań na temat realizacji zatwierdzonych przez Senat efektów kształcenia.

Działania podejmowane w ramach WSZiDJK mogą stanowić podstawę doskonalenia programu kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja*, modyfikowania treści kształcenia wewnątrz modułów, a także zapewnianiu wprowadzania zmian treści programowych będących reakcją na potrzeby rynku pracy.

W trakcie wizytacji udostępniono też szczegółowe dokumenty określonych procedur.

Procedura *Zasady weryfikacji zakładanych efektów kształcenia w PWSZ w Sulechowie* (zarządzenie Rektora nr 60/11/15 z 26 marca 2013) określa sposoby weryfikowania efektów etapowych i końcowych, standaryzuje wymagania poszczególnych ocen, wskazuje zasady weryfikacji prac studenckich i wyraźnie określa odpowiedzialność nauczycieli akademickich, prorektora ds. studenckich oraz Senatu w procesie weryfikacji efektów kształcenia. Procedura zawiera także wzór ankiety ewaluacyjnej dla danego przedmiotu kierowanej do studentów.

Wzory ankiet i zasady przeprowadzenia ankiet na temat opinii studentów o pracownikach prowadzących zajęcia i o przedmiocie, opinii absolwentów oraz opinii pracodawców, a także kandydatów na studia zostały wprowadzone w marcu 2012 r. (zarządzenie Rektora nr 28/11/15). Kwestionariusze ankiet nie budzą żadnych wątpliwości podobnie jak sama procedura zasad prowadzenia ankietyzacji (zarządzenie Rektora nr 29/11/15). Można wręcz uznać, że przyjęte zasady ankietyzacji, a także wzory kwestionariuszy są wzorcowe.

Do głównych mechanizmów mających na celu doskonalenie programu kształcenia stosowanych w PWSZ w Sulechowie można zaliczyć:

- hospitacje zajęć – prowadzone zgodnie z Zarządzeniem nr 27/11/15 Rektora Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie z dnia 27 marca 2012 r. w sprawie: wdrożenia w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sulechowie procedury „Zasady prowadzenia hospitacji”. Każdy nauczyciel akademicki powinien być hospitowany nie rzadziej, niż jeden raz na dwa lata. Dyrektor Instytutu opracowuje ramowy plan hospitacji. Po przeprowadzonej hospitacji hospitujący sporządza protokół hospitacji i przekazuje go hospitowanemu nauczycielowi akademickiemu w celu zapoznania się z jego treścią. Wyniki hospitacji stanowią jeden z elementów wykorzystywanych w okresowych ocenach pracowników. Stałym elementem każdej hospitacji jest rozmowa pohospitacyjna z osobą hospitowaną, mająca na celu podjęcie dalszych możliwych działań służących doskonaleniu jakości procesu dydaktycznego. Na podstawie wyników z hospitacji Dyrektor Instytutu przygotowuje raport z rocznego wykonania hospitacji i przekazuje go do Prorektora ds. studenckich. Analiza raportu jest podstawą doskonalenia kadry dydaktycznej.
- okresowe przeglądy i ocena kadry dydaktycznej – nauczyciele akademicy podlegają okresowej ocenie stosownie do zakresu obowiązków. Ocena nauczyciela akademickiego dokonywana jest co najmniej raz na dwa lata (dodatkowa ocena może być dokonana na wniosek dyrektora instytutu, prorektora ds. studenckich lub zainteresowanego swoją oceną pracownika). Ocena przeprowadzana jest w oparciu o analizę dorobku naukowo-dydaktycznego oraz informacji o jakości realizacji zadań dydaktycznych, uzyskanych na podstawie ankiet studenckich, sprawozdania z hospitacji zajęć dydaktycznych. Okresowa ocena nauczyciela akademickiego jest prezentowana w zbiorczym formularzu, przygotowywanym przez kierownika jednostki organizacyjnej na podstawie: samooceny zawartej w ankiecie informacyjnej nauczyciela, opinii studentów o prowadzących zajęcia, arkuszy hospitacji zajęć przeprowadzonych w ramach planu rocznego, oceny bezpośredniego przełożonego oraz oceny okresowej nauczycieli akademickich dokonanej przez Komisję Oceniającą powołaną przez Rektora. Wyniki oceny oraz wnioski wynikające z oceny mają wpływ na: podwyższenie lub obniżenie wysokości uposażenia,

awanse i wyróżnienia, powierzanie stanowisk kierowniczych, przydział określonych zajęć oraz wielkość obciążenia obowiązkami dydaktycznymi, możliwość rozwiązania stosunku pracy za wypowiedzeniem.

- okresowe oceny pracowników niebędących nauczycielami akademickimi PWSZ w Sulechowie – przeprowadzane w oparciu o Zarządzenie Rektora nr 58/11/15 z dnia 11 lutego 2013 r. w sprawie: wprowadzenia Regulaminu przeprowadzania ocen okresowych pracowników niebędących nauczycielami akademickimi PWSZ w Sulechowie.
- ankietowe badanie studentów – Zasady przeprowadzana ankiet określają: Zarządzenie Rektora nr 28/11/15 z dnia 30 marca 2012 r. w sprawie: wprowadzenia wzorów ankiet: studenta, przedmiotu oraz interesariuszy: absolwenta PWSZ w Sulechowie, pracodawcy, kandydata na studia (studenta I roku) w PWSZ w Sulechowie oraz Zarządzenie Rektora nr 29/11/15 z dnia 30 marca 2012 r. w sprawie: wdrożenia procedury *Zasady prowadzenia ankietyzacji w PWSZ w Sulechowie*. Za opracowanie ankiet odpowiedzialne są osoby wyznaczone przez prorektora ds. studenckich. Na podstawie opracowanych wyników ankiet Uczelniana Komisja opracowuje sprawozdanie z ankietyzacji, które jest przekazywane Dyrektorowi Instytutu. Dyrektor Instytutu na podstawie sprawozdania przygotowuje wnioski zawierające informacje dotyczące doskonalenia jakości kształcenia na kierunku. Uczelniana Komisja przygotowuje raport końcowy. Po zatwierdzeniu raportu przez Rektora wyniki są publikowane na stronie internetowej Uczelni.
- okresowe oceny programów kształcenia – dla wszystkich przedmiotów przewidzianych programem studiów opracowany jest sylabus w konwencji wymaganej przez system ECTS; ocenę programów wykonuje się systematycznie, ponadto dokonuje się jej podczas wprowadzania zmian do planów studiów.
- badanie opinii absolwentów i pracodawców – Zarządzeniem Rektora nr 75/07/11 z dnia 4 maja 2009 r. zostało utworzone Biuro Karier. W Uczelni została stworzona baza absolwentów wszystkich kierunków wszystkich trybów studiów (baza elektroniczna), prowadzona i uzupełniana przez Biuro Karier na podstawie oświadczeń składanych przez absolwentów przy karcie obiegowej. W oświadczeniu tym absolwenci składają deklarację, zgodę na przetwarzanie danych do procesu badania losów absolwentów oraz podają dane kontaktowe i sposób preferowanego kontaktu do badania losów absolwentów. Raz do roku (w miesiącach październik-listopad) absolwenci - po trzech latach i po pięciu latach od ukończenia studiów - otrzymują anonimową ankietę, na podstawie której prowadzona jest analiza losów absolwentów i ocena studiów. Ankieta badania losów absolwentów jest sformalizowana, jednakowa dla wszystkich absolwentów, zaś samo oświadczenie do ankiety jest dostępne na stronie internetowej Uczelni (w zakładce Biura Karier). Na doraźne potrzeby przeprowadzana jest również ankieta telefoniczne, na podstawie danych kontaktowych (również złożonych w oświadczeniach absolwentów). Zwykle ankieta zawiera trzy krótkie pytania. Ankieta telefoniczna pozwala nam na rozeznanie, jaki odsetek naszych studentów kontynuuje studia, gdzie je kontynuuje (na jakich uczelniach) oraz czy studia w PWSZ w Sulechowie dobrze przygotowały ich do pracy zawodowej. Ostatnia ankieta była przeprowadza w lutym 2013 r.
- weryfikacja efektów kształcenia dokonywana w oparciu o procedurę określoną w Zarządzeniu Rektora nr 60/11/15 w sprawie wdrożenia procedury *Zasady weryfikacji zakładanych efektów kształcenia w PWSZ w Sulechowie*.

Zespół oceniający otrzymał do wglądu:

1. Sprawozdanie z działalności Instytutu Turystyki i Rekreacji w zakresie wdrażania KRK na kierunku *turystyka i rekreacja* w roku akademickim 2012/2013.
2. Raport Uczelnianej Komisji ds. Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia z przeprowadzonych na Uczelni ankiet studenckich dotyczących oceny pracowników na wszystkich kierunkach za rok akademicki 2012/2013.
3. Raport Uczelnianej Komisji ds. Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia z przeprowadzonych na Uczelni hospicji w roku akademickim 2013/2014.

4. Raport Kierunkowej Komisji ds. Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia z przeprowadzonych na Uczelni ankiet studenckich dotyczących oceny przedmiotów na kierunku *turystyka i rekreacja*.
5. Sprawozdanie za rok akademicki 2012/2013 z efektów działania systemu zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia na uczelni, szczególnie w zakresie realizacji zatwierdzonych przez senat efektów kształcenia.
6. Raport z przeprowadzonych ankiet dotyczących efektów kształcenia dla całej Uczelni.
7. Informacja o wynikach okresowej oceny pracowników niebędących nauczycielami akademickimi PWSZ w Sulechowie.

Na podstawie tej dokumentacji można stwierdzić, iż w Uczelni dokonywany jest bieżący monitoring realizacji procesu kształcenia: monitorowanie kwalifikacji nauczycieli akademickich uczestniczących w procesie kształcenia na kierunku, ocena jakości prowadzonych zajęć dydaktycznych, monitorowanie i doskonalenie programów kształcenia, monitorowanie warunków kształcenia, weryfikacja zakładanych efektów kształcenia, ocena dostępności informacji na temat kształcenia, badanie losów absolwentów uczelni, zapobieganie zjawiskom patologicznym, procedury wdrażania planów naprawczych.

W trakcie wizytacji zapoznano się z dokumentacją będącą przedmiotem obrad Senatu, badając tematykę posiedzeń poświęconą zagadnieniom jakości. Z analizy dokumentacji wynika, iż problematyka jakości jest przedmiotem obrad. Podczas posiedzeń były przedstawiane zagadnienia związane z uczelnianym systemem zapewnienia jakości, wynikami rekrutacji, polityką kadrową, zmianami w planach i programach studiów, strategią rozwoju. Ponadto zapoznano się z dokumentacją będącą wynikiem funkcjonowania Uczelnianej Komisji Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia i Kierunkowego Zespołu ds. Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia. Ze spotkań sporządzane są protokoły, które pozwalają ocenić realną aktywność tych organów w obszarze zapewnienia jakości kształcenia.

W celu zapewnienia wysokiej jakości prac dyplomowych pod względem zachowania ochrony praw autorskich i własności intelektualnej prowadzona jest procedura antyplagiatowa. Zarządzeniem Rektora nr 101/07/11 z dnia 15 lutego 2010 r. został wprowadzony Regulamin dotyczący wykorzystywania systemu *Plagiat.pl* i procedury antyplagiatowej na Uczelni. Pozytywny wynik procedury antyplagiatowej jest warunkiem dopuszczenia pracy do egzaminu dyplomowego.

Wyniki badań ankietowych studentów oceniających przedmioty i prowadzących były wykorzystywane w procesie weryfikacji treści kształcenia, a także w ocenach pracowników dydaktycznych.

Wnioski z przeprowadzonej w formie wywiadu telefonicznego ankiety pracodawców w pierwszej połowie 2013 r. pozwoliły określić poziom przygotowania absolwentów kierunku *turystyka i rekreacja* do podjęcia pracy (stwierdzono, że aż 36% absolwentów tego kierunku była bardzo dobrze przygotowana do podjęcia pracy) oraz wskazać, jakie kwalifikacje i umiejętności są najbardziej cenione przez pracodawców oraz jakie umiejętności powinien posiadać absolwent kierunku. Wnioski z przeprowadzonej ankiety pozwalają także określić, jakie efekty wiedzy i umiejętności niezbędne na rynku pracy powinny być uzupełniane w programie kształcenia. Analiza uzyskanych wyników była wnikliwa, a wyniki tej analizy uwzględniono (według informacji i zapisów dyrektora Instytutu TiR) w procesie programowania praktycznego profilu kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja*, którego program przygotowano od roku akademickiego 2013/2014.

Dokumenty udostępnione w trakcie wizytacji zespołu w Uczelni pozwalają stwierdzić, że system upowszechniania informacji o jakości procesu kształcenia, a także wprowadzanych zmian w programach dydaktycznych kierunku *turystyka i rekreacja* jest wystarczający. Informacje o wynikach badań ankietowych studentów, hospitacjach i ocenach wynikających z przeglądu osiągniętych efektów kształcenia są upowszechniane wśród pracowników dydaktycznych i dyskutowane w Instytucie koordynującym kierunek. Nieco słabiej informacje o dokonywanych zmianach w wyniku działania WSZiDJK docierają do studentów.

Formalnie rozwiązania WSZiDJK zapewniają przepływ informacji do środowiska studenckiego w stopniu zadowalającym. Studenci mogą znaleźć niezbędne informacje dotyczące

wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia na stronie internetowej Uczelni. Na stronie znajdują się informacje dotyczące między innymi programów studiów, planów studiów, sylabusów poszczególnych zajęć, rozkładów zajęć, oferty studiów podyplomowych, kurów, szkoleń itp. Na stronie zamieszczone są również wszystkie istotne wewnętrzne akty prawne związane z tokiem studiów. Zamieszczane są na niej także aktualne informacje i ogłoszenia. Oprócz strony internetowej wskazane informacje są wywieszane w gablotach Dziekanatów, jak również przekazywane pocztą elektroniczną.

Zgodnie z przyjętymi rozwiązaniami przygotowywane są coroczne sprawozdania z efektów działania systemu WSZiDJK. Wyniki badań ankietowych przeprowadzone przez studentów są udostępnione Senatowi i samorządowi studenckiemu oraz dyskutowane w trakcie zebrań Instytutu Turystyki i Rekreacji. Można uznać, że wyniki analiz odpowiedzi z ankiety pracodawcy przeprowadzonej w okresie 20.02-12.05.2013 zostały uwzględnione w trakcie przygotowywania koncepcji kształcenia i programów dydaktycznych dla praktycznego profilu kierunku *turystyka i rekreacja*. Zmiany te pozwoliły zwrócić uwagę w trakcie realizacji programu na takie umiejętności absolwentów kierunku *turystyka i rekreacja*, jak odpowiedzialność, kultura osobista, znajomość języków obcych oraz umiejętność pracy w zespole, uznane przez pracodawców za najważniejsze przy rekrutacji na stanowiska pracy. Ankiety pracodawcy pozwoliły też wyjaśnić, na jakich specjalistów jest największe zapotrzebowanie w branży turystycznej (wskazano na specjalistów typu animator turystyki i organizator turystyki).

8.2).

Na mocy Uchwały nr 35/11/15 Senatu PWSZ w Sulechowie z dnia 28 lutego 2012 roku w sprawie przyjęcia wewnętrznego systemu zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia w PWSZ w Sulechowie w skład Uczelnianej komisji ds. zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia oraz w skład Zespołów kierunkowych ds. zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia wchodzi przedstawiciele studentów wskazania przez Samorząd Studencki. Na podstawie protokołów obecności z Uczelnianej komisji ds. zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia można stwierdzić, iż na przestrzeni ostatniego roku studenci nie brali udziału w jej pracach. Przedstawiciele Samorządu Studenckiego, którzy działają w tym roku akademickim nic nie wiedzieli o odbywających się posiedzeniach. Zdaniem Władz Uczelni studenci zawsze byli zapraszani na posiedzenia komisji.

Studenci mają możliwość wypowiedzania się na temat zajęć dydaktycznych w anonimowych ankietach. Nie mają jednak wiedzy na temat monitorowania procesu kształcenia. Nie wiedzą czy i w jaki sposób wykorzystywane są ankiety dot. zajęć dydaktycznych. Sugerowane jest upowszechnienie wśród studentów wiedzy na temat wyników monitorowania procesu kształcenia oraz wprowadzanych zmian.

Z informacji uzyskanych podczas wizytacji wynika, że przedstawiciele studentów posiadają 5 miejsc w 21-osobowym Senacie, co stanowi 23,8% całego składu i spełnia wymóg określony w art. 61 ust. 3 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Na podstawie list obecności posiedzeń Senatu oraz informacji uzyskanych od przedstawicieli Uczelni należy stwierdzić, iż studenci biorą aktywny udział w pracach Senatu.

W trakcie oceny programowej kierunku *turystyka i rekreacja* w PWSZ w Sulechowie przeprowadzonej w 2008 r. zespół PKA charakteryzował działanie systemu oceny jakości kształcenia z 2004 r. Nie zgłoszono w tym czasie istotnych zastrzeżeń. Można jednak zauważyć, że w kolejnych latach system został uszczegółowiony, wprowadzono nowe, bardziej skuteczne procedury i mechanizmy zapewniające reagowanie na zmiany w otoczeniu społeczno-gospodarczym i zmiany na rynku pracy.

Tabela nr 1. Ocena możliwości realizacji zakładanych efektów kształcenia.

Zakładane efekty kształcenia	Program i plan studiów	Kadra	Infrastruktura dydaktyczna/biblioteka	Działalność naukowa	Działalność międzynarodowa	Organizacja kształcenia
------------------------------	------------------------	-------	---------------------------------------	---------------------	----------------------------	-------------------------

wiedza	+	+/-	+	nie dotyczy	nie dotyczy	+
umiejętności	+	+	+	nie dotyczy	nie dotyczy	+
kompetencje społeczne	+	+	+	nie dotyczy	nie dotyczy	+

+ - pozwala na pełne osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

+/- - budzi zastrzeżenia- pozwala na częściowe osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

- - nie pozwala na osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

Ocena końcowa 8 kryterium ogólnego: w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

8.1) Wewnętrzny System Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia PWSZ w Sulechowie, którego założenia zostały przyjęte już w 2004 r., i który był systematycznie uzupełniany i modyfikowany, a aktualnie działa w oparciu o uchwałę Senatu z lutego 2012 r. zapewnia kompleksową ocenę efektów kształcenia, a mechanizmy tego systemu zapewniają doskonalenie jakości kształcenia, w tym programu kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja*. Przyjęte rozwiązania systemowe pozwoliły zmodyfikować program kształcenia i zaproponować zestaw efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji dla praktycznego profilu kształcenia kierunku, uwzględniający sugestie pracodawców oraz studentów kierunku.

8.2) Przyjęte rozwiązania systemowe zapewniają wystarczający udział interesariuszy zewnętrznych, pracodawców oraz absolwentów kierunku, a także pracowników i studentów w procesie doskonalenia jakości kształcenia poprzez możliwość wykorzystywania wyników ankiet pracodawców, absolwentów i studentów. Studenci wykazują się jednak bardzo małą aktywnością w dyskusjach o programie kształcenia. Kultura jakości budowana jest także przez wykorzystywanie wyników hospitacji zajęć oraz dyskusje w trakcie zebrań pracowników Instytutu Turystyki i Rekreacji koordynującego oceniany kierunek.

9. Podsumowanie

Tabela nr 2 Ocena spełnienia kryteriów oceny programowej

L.p.	Kryterium	Stopień spełnienia kryterium				
		Wyróżniająco (6)	W pełni (5)	Znacząco (4)	Częściowo (3)	Niedostatecznie (2)
1	Koncepcja rozwoju kierunku		X			
2	Cele i efekty kształcenia oraz system ich weryfikacji		X			
3	Program studiów		X			
4	Zasoby kadrowe			X		
5	Infrastruktura dydaktyczna		X			
6	Prowadzenie badań naukowych	Nie dotyczy				

7	System wsparcia studentów w procesie uczenia się		X			
8	Wewnętrzny system zapewnienia jakości		X			

Zapisy *Raportu samooceny* kierunku *turystyka i rekreacja* realizowanego w PWSZ w Sulechowie oraz przeprowadzona w Uczelni wizytacja w ramach której hospitowano zajęcia dydaktyczne, przeanalizowano kilkanaście prac dyplomowych i etapowych, szczegółowo zapoznano się z dokumentacją formalną, odbyto spotkania z Radą Programową kierunku oraz członkami zespołu kierunkowego ds. zapewnienia jakości kształcenia, pracownikami dydaktycznymi Instytutu Turystyki i Rekreacji, pracownikami administracji, studentami i Samorządem Studenckim oraz przeprowadzono wizytację sal dydaktycznych i Biblioteki pozwalają stwierdzić, że:

- 1) Koncepcja kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* jest wystarczająco powiązana z misją i wizją rozwoju Uczelni oraz przyjętymi celami strategicznymi i operacyjnymi. W strategii rozwoju Uczelni przywiązuje się dużą uwagę do podnoszenia jakości kształcenia na realizowanych kierunkach studiów.
- 2) Program kierunku *turystyka i rekreacja* oferujący trzy specjalności jest wystarczająco różnorodny, a udział interesariuszy zewnętrznych w przygotowywaniu koncepcji kształcenia był konstruktywny i istotny. Koncepcja kierunku, szczególnie praktycznego profilu kształcenia, w wystarczającym stopniu uwzględnia uwagi pracodawców i zmiany na regionalnym rynku pracy. Koncepcja programowa kierunku w praktycznym profilu kształcenia powinna być nadal modyfikowana, tak żeby zapewnić słuchaczom kształcenie w bezpośrednim otoczeniu gospodarczym.
- 3) Kierunkowe efekty kształcenia dla profilu ogólnoakademickiego (cykl kończący się w roku 2014/2015) oraz dla profilu praktycznego (od roku akademickiego 2013/2014) zostały określone prawidłowo i zgodnie z założeniami KRK; efekty te opisano w sposób zwięzły i można przyjąć, że są one spójne z efektami przedmiotów.
- 4) Studenci potwierdzili, że wymagania rynku pracy są w większości uwzględniane w efektach przedmiotowych, wskazali jednak, że niewystarczająco zapewnia się wykształcenie umiejętności obsługi systemów informatycznych wykorzystywanych w branży turystycznej oraz umiejętności posługiwania się językiem obcym.
- 5) Założone efekty kształcenia są sprawdzalne i realne do osiągnięcia w przewidywanym czasie studiów. Studenci mieli jednak problemy ze wskazaniem efektów wiedzy zakładanych do osiągnięcia w międzyobszarowym kierunku *turystyka i rekreacja*. Organizowane praktyki zawodowe, również dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia, pozwalają osiągać zakładane kierunkowe efekty umiejętności.
- 6) Dostępność opisu zakładanych efektów kształcenia - zarówno kierunkowych efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, jak i efektów przedmiotowych - jest formalnie zapewniona (dostęp sylabusów poszczególnych przedmiotów na tablicach ogłoszeń oraz na stronie internetowej). Studenci korzystają głównie z informacji przekazywanych od nauczycieli akademickich w trakcie początkowych zajęć.
- 7) Regulamin studiów i przyjęte rozwiązania szczegółowe pozwalają weryfikować realizowane cele dydaktyczne, oceniać osiągnięte efekty wiedzy i umiejętności, a także kompetencje społeczne przez studentów. Zasady organizacji egzaminu dyplomowego można uznać za umożliwiające weryfikację końcowych efektów kształcenia. Prace dyplomowe, z którymi zapoznano się w trakcie wizytacji nie budziły większych zastrzeżeń, tematyka prac oferowanych do wyboru przez studentów w ramach seminariów licencjackich była powiązana z kanonem wiedzy i zakładanymi efektami kształcenia. Niektóre recenzje prac dyplomowych były mało wnikliwe (pomijały ocenę merytoryczną), a niektóre oceny recenzentów były zawyżone. Uczelnia przygotowuje się do zmiany tematyki prac dyplomowych i zasad ich przygotowania w ramach praktycznego profilu kształcenia (studenci przystąpią do realizacji prac licencjackich w tym profilu dopiero w 2015 r.)

- 8) System oceny efektów kształcenia jest zrozumiały dla studentów i nastawiony na kształtowanie aktywnej postawy studentów, wystarczająco uwzględnia też studentów uzdolnionych i gotowych do podnoszenia poziomu wiedzy.
- 9) Treści programowe poszczególnych modułów i przedmiotów, stosowane formy zajęć (wykłady, ćwiczenia, laboratoria, zajęcia ruchowe, wycieczka studyjna, zajęcia w terenie, praktyka zawodowa) oraz stosowane metody dydaktyczne są w wystarczającym stopniu dopasowane do przyjętych efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Należy dopracować niektóre sylabusy dla profilu praktycznego oraz dokładniej opisać szczegółowe cele praktyk zawodowych. Wskazane jest rozszerzenie możliwości odbywania praktyk zawodowych również w Niemczech (wzdłuż granicy polsko-niemieckiej).
- 10) Infrastruktura dydaktyczna, Biblioteka, wyposażenie sal dydaktycznych oraz organizacja procesu dydaktycznego zapewniają osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia, a system pomocy naukowej, dydaktycznej i socjalnej stosowany w uczelni jest pozytywnie oceniany przez studentów.
- 11) Przyjęte rozwiązania w wewnętrznym systemie zapewnienia jakości kształcenia w Uczelni są prawidłowe, nie budzą żadnych zastrzeżeń, a niektóre procedury można wręcz uznać za wzorcowe (np. ankieta pracodawcy, wnioskowanie umożliwiające wprowadzanie konkretnych zmian w programach dydaktycznych).
- 12) Minimum kadrowe – liczba nauczycieli akademickich, struktura ich kwalifikacji oraz doświadczenia praktyczne umożliwiają osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja*. Pod względem ilościowym minimum kadrowe jest spełnione. Dorobek naukowy części osób (dwie osoby w grupie niesamodzielnych pracowników dydaktycznych) jest zbyt ubogi. Część osób tworzących minimum kadrowe legitymuje się doświadczeniem praktycznym adekwatnym do założonych efektów kształcenia. Ponieważ w Uczelni prowadzone są równoległe dwa profile kształcenia (profil ogólnoakademicki wygasająco i profil praktyczny od roku akademickiego 2013/2014) konieczne jest zapewnienie minimum kadrowego dla ogólnoakademickiego profilu kształcenia. Włączenie do minimum kadrowego wszystkich osób wymaga uzupełnienia wykazu publikacji dla niektórych osób za lata 2012-2014.
- 13) Należy rozważyć możliwość aktywizowania studentów w podejmowaniu programów wymiany zagranicznej. Konieczne wydaje się podniesienie poziomu nauczania języków obcych oraz organizacji praktyk studenckich również w Niemczech (bliskość sąsiedzka).

Zmiana kryterium po zapoznaniu się z odpowiedzią Uczelni na raport z wizytacji.

Odpowiedź Uczelni na raport z wizytacji kierunku *turystyka i rekreacja* w PWSZ w Sulechowie szczegółowo ustosunkowuje się do uwag w nim zawartych.

Główne zastrzeżenia dotyczyły kryterium 4, które oceniono na *znacząco*. Stwierdzono, że dorobek naukowy części pracowników ze stopniem naukowym doktora tworzących minimum kadrowe jest zbyt skromny, żeby pozytywnie spełnić kryterium kierunku *turystyka i rekreacja* realizowanego o profilu ogólnoakademickim (do roku 2015/2016) oraz profilu praktycznym (od roku akademickiego 2013/2014).

Uczelnia wyjaśniła, że dorobek naukowy niesamodzielnych pracowników naukowych tworzących minimum kadrowe (dwie osoby do których były zastrzeżenia) wcześniej, głównie w okresie 2004-2008, opublikowały wiele prac tematycznie powiązanych z gospodarką turystyczną. Jedną z tych osób przygotowuje do druku monografię, a w roku 2014 opublikowała także artykuł na temat przestrzeni turystycznej miast pogranicza niemieckiego. Trudności włączenia do minimum kadrowego kolejnej osoby ze stopniem naukowym doktora Uczelnia tłumaczy urlopem macierzyńskim i związaną z tym koniecznością przerwy w prowadzeniu zajęć, oraz ograniczeniem aktywności publikacyjnej. Doktor osoba ta przed urlopem macierzyńskim, tj. do roku 2010 posiadała dużą liczbę publikacji. Po urlopie, tj. od 2013 r. zwiększyła swoją aktywność badawczą, a lista publikacji będących w druku w 2014 r. jest już znacznie większa. Przedstawione wyjaśnienia

wraz z dołączonymi życiorysami oraz ankietą autooceny trzech doktorów upoważniają do zmiany kryterium 4. z poziomu *znacząco* na poziom *w pełni* (w przygotowanym raporcie samooceny zawarte są informacje za rok akademicki 2012/2013).

Wyjaśnienia dotyczące kryterium 3 są wystarczające. Zakres *praktyk zawodowych* dla realizowanego obecnie profilu praktycznego jest rozszerzany, a Instytut Turystyki i Rekreacji prowadzi rozmowy z kolejnymi przedsiębiorstwami zainteresowanymi przyjęciem studentów na praktyki zawodowe. Uczelnia wyjaśnia też, że rozszerzenie liczby godzin zajęć z języków obcych jest podyktowane względami finansowymi i nie ma możliwości ich rozszerzenia, tak jak sobie tego życzą studenci. Dodatkowo w odpowiedzi dołączono sylabus, z którego wynika, że specjalistyczne słownictwo związane z turystyką jest studentom przekazywane.

Podejmowane przez Uczelnię próby rozszerzenia praktyk i zajęć kierunku *turystyka i rekreacja* w rejonie przygranicznym na terenie Niemiec można uznać za wystarczające i należy je kontynuować.

W odpowiedzi Uczelni na uwagę zawartą w raporcie z wizytacji, że *studenci kierunku ... wskazali na brak umiejętności obsługi systemów informatycznych wykorzystywanych w branży turystycznej* zwraca się uwagę, że na każdej specjalności oferowane są przedmioty fakultatywne, gdzie wykorzystuje się specyficzne programy komputerowe. Podkreślono jednak, że dostępne dla studentów jest oprogramowanie systemu rezerwacji turystycznej AMADEUS. Należy rozszerzyć zakres treści kształcenia pozwalający na wykształcenie umiejętności obsługi systemów informatycznych wykorzystywanych w branży turystycznej oraz umiejętności posługiwania się językiem obcym.

Dodatkowo przedstawiono także uzupełnienia wybranych sylabusów i wskazano możliwe działania, jakie będą podejmowane w Uczelni w bieżącym roku akademickim w celu doskonalenia jakości kształcenia w Uczelni.

Można zatem stwierdzić, że Uczelnia wypełniła zalecenia Polskiej Komisji Akredytacyjnej wskazane w Raporcie z Wizytacji, co pozwala na zmianę kryterium 4 na *w pełni*

Tabela nr 3

Kryterium	Stopień spełnienia kryterium				
	Wyróżniająco	w pełni	znacząco	częściowo	niedostatecznie
Zasoby kadrowe		X			